

7

This page of musical notation consists of five systems of staves, each with a treble and bass clef. The notation includes various musical elements such as notes, rests, and dynamic markings. The first system shows a melodic line in the treble and a supporting bass line. The second system features a series of chords in the bass and a melodic line in the treble, with dynamic markings *f*, *poco a poco dim.*, and *p*. The third system continues the melodic and harmonic development, with a *cresc.* marking. The fourth system includes a *dim.* marking and a *p* dynamic, followed by a *poco a poco rall.* instruction. The fifth system features a *3* (triple) marking and a *p* dynamic, with a tempo change to *Andante mosso* indicated by a circled *3T* and a double bar line. The notation is written in a style typical of 19th-century musical manuscripts.

cresc.

f *poco a poco dim.* *p*

cresc. *f*

dim. *p* *3 poco a poco rall.*

3 *p* *Andante mosso*

Handwritten musical score for piano, consisting of five systems of staves. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features various musical notations including notes, rests, chords, and dynamic markings. A circled '6' is written above the second system, and a circled '7' is written below the fourth system. The text *poco a poco cresc.* is written above the right side of the second system, and *ff* is written above the left side of the fifth system.

Handwritten number 12 in the top right corner.

First system of musical notation, measures 1-5. The treble staff contains a melodic line with slurs and ties. The bass staff contains a bass line with slurs and ties. Dynamics *f* and *p* are marked. The instruction *poco a poco cresc.* is written above the bass staff.

Second system of musical notation, measures 6-10. The treble staff continues the melodic line. The bass staff features a series of chords in measures 6-8 and a moving bass line in measures 9-10.

Third system of musical notation, measures 11-15. The treble staff has a continuous melodic line. The bass staff has a series of chords in measures 11-15.

Fourth system of musical notation, measures 16-20. The treble staff has a continuous melodic line. The bass staff has a series of chords in measures 16-20.

Handwritten circled *Allegro* and a box containing the number 18.

Fifth system of musical notation, measures 21-25. The treble staff has a continuous melodic line. The bass staff has a series of chords in measures 21-25. Dynamics *f* and *p* are marked.

This page of musical notation consists of five systems, each with a grand staff (treble and bass clefs). The music is written in a key with one flat (B-flat) and a common time signature. The notation includes various musical elements:

- System 1:** Features a continuous eighth-note melody in the right hand and a supporting bass line in the left hand.
- System 2:** Continues the melodic and harmonic development. A checkmark (✓) is placed above the right-hand staff in the second measure.
- System 3:** Includes a dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) in the right hand. A large, stylized 'V' or 'X' mark is drawn over the first measure of the right-hand staff.
- System 4:** Features dynamic markings of *p* (piano) and *sf* (sforzando) in the left hand. A slur is placed over the right-hand staff, and a circled section of the right-hand staff is highlighted.
- System 5:** Continues the piece with complex rhythmic patterns and articulation marks.

This image displays a page of musical notation, likely for a piano piece, consisting of five systems of staves. Each system contains a treble staff and a bass staff, connected by a brace on the left. The notation includes various musical elements such as notes, rests, and dynamic markings.

The first system shows a treble staff with a series of eighth notes and a bass staff with a few notes and rests. The second system features a treble staff with a series of eighth notes and a bass staff with a few notes and rests. The third system shows a treble staff with a series of eighth notes and a bass staff with a few notes and rests. The fourth system features a treble staff with a series of eighth notes and a bass staff with a few notes and rests. The fifth system shows a treble staff with a series of eighth notes and a bass staff with a few notes and rests.

Dynamic markings are present throughout the piece, including *f* (forte) and *ff* (fortissimo). A measure number '8' is indicated above the treble staff in the second system. The notation is written in a standard musical style with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 4/4.

XX

dim. e rall.

Meno mosso

f cantabile

f

The image shows a page of musical notation for a piano piece. It consists of four systems of staves. The first system has a 'dim. e rall.' marking. The second system has a 'Meno mosso' marking. The third system has an 'f cantabile' marking. The fourth system has an 'f' marking. The page number '13' is at the bottom left.

This page of musical notation consists of five systems of staves, each with a treble and bass clef. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The first system features a *dim* (diminuendo) marking and a *poco cresc.* (poco crescendo) marking. The second system includes *espress* (espressivo), *rall.* (rallentando), *mp* (mezzo-piano), *f* (forte), and *marcato* markings. The third system is marked *Doppio movimento* (Double movement) and includes *ten.* (tenuto), *ff* (fortissimo), and *mp* markings. The fourth system features a *poco a poco cresc.* (poco a poco crescendo) marking. The fifth system includes *sf* (sforzando) markings. The notation is written in a style typical of 19th-century musical manuscripts, with a focus on melodic and harmonic development.

This page of musical notation is for a piano piece, consisting of five systems of staves. The notation includes various musical elements such as notes, rests, and dynamic markings.

The first system features a treble and bass staff. The treble staff has a melodic line with eighth and sixteenth notes, while the bass staff provides a harmonic accompaniment. Dynamic markings include *sf* (sforzando) and *sempre più cresc.* (sempre più crescendo).

The second system continues the melodic and harmonic development. It includes a *ff* (fortissimo) marking, indicating a strong dynamic.

The third system shows a continuation of the musical themes. The treble staff features a melodic line with eighth and sixteenth notes, and the bass staff provides a harmonic accompaniment.

The fourth system introduces a new dynamic marking, *f p* (forte piano), indicating a change in volume. The treble staff features a melodic line with eighth and sixteenth notes, and the bass staff provides a harmonic accompaniment.

The fifth system concludes the page with a final melodic and harmonic statement. The treble staff features a melodic line with eighth and sixteenth notes, and the bass staff provides a harmonic accompaniment.

This page of musical notation consists of five systems, each with a grand staff (treble and bass clefs). The music is written in a key with one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. The notation includes various musical elements such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings. The first system begins with a forte (*f*) dynamic. The second system includes a *non f* marking. The third system is marked *ben marcato*. The notation is dense, with many beamed notes and slurs, indicating a fast and technically demanding piece.

f

non f

ben marcato

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It contains four measures of music, primarily featuring eighth and sixteenth notes with various accidentals. The lower staff is in bass clef with the same key signature and time signature, containing four measures of music with eighth and sixteenth notes.

Stesso tempo, maestoso

The second system of musical notation consists of two staves. The upper staff continues the melody from the first system, featuring chords and eighth notes. The lower staff provides harmonic support with chords and eighth notes.

The third system of musical notation consists of two staves. The upper staff features a melodic line with some slurs and accents. The lower staff continues the harmonic accompaniment. The system concludes with a double bar line.

pesante e rall.

Allegro vivace

The fourth system of musical notation consists of two staves. The upper staff begins with a forte (*ff*) dynamic marking and features chords and eighth notes. The lower staff includes triplet markings over groups of eighth notes.

The fifth system of musical notation consists of two staves. The upper staff features a melodic line with slurs and accents, starting with a forte (*ff*) dynamic marking. The lower staff continues the harmonic accompaniment with eighth notes.

Село над річкою Ворсклою. Через сцену вулиця
українських хат, що веде до річки;
на цій вулиці хата Терпилих.

Я В А І

Наталка (виходить із хати з відрами на коромислі;
дійшовши до річки, ставить відра на березі,
підходить на край сцени, в задумі і співає).

ВІЮТЬ ВІТРИ

Andante poco moderato

mp *cresc.* *f*

meno f

Наталка

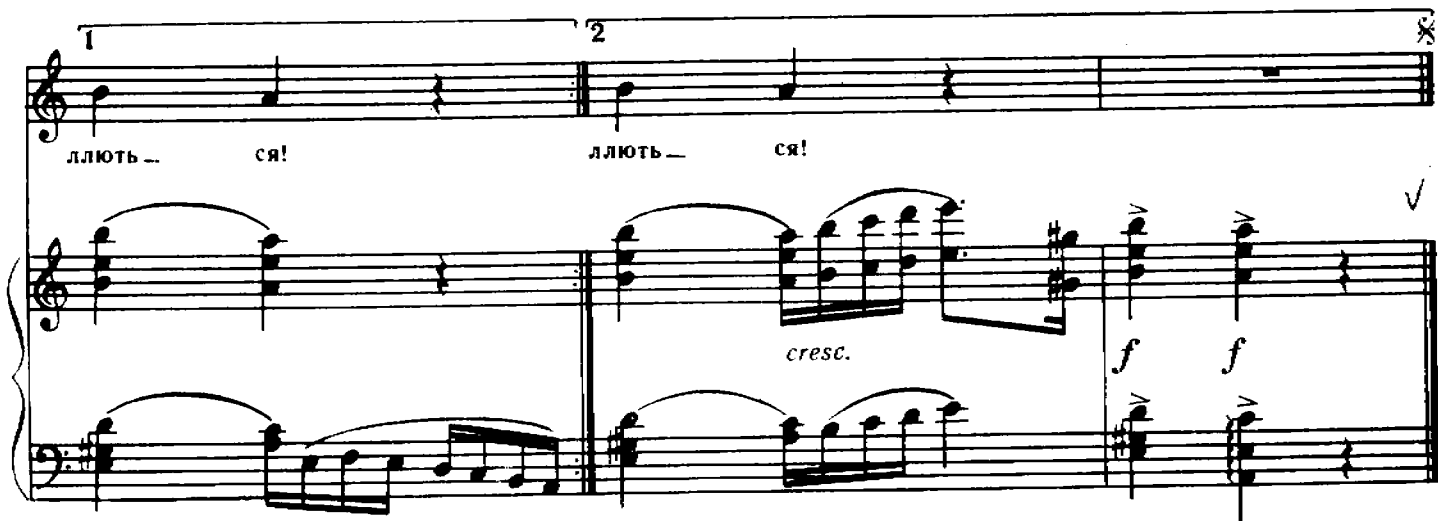
Vi _ ють віт _ ри,

cresc. *f* *sotto voce* *p*

ві _ ють буй _ ні, аж де _ ре _ ва гнуть _ ся;

cresc.

ой, як бо _ лить мо _ є сер _ це, а сльо _ зи не

✓ Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться;
Ой, як болять моє серце, а сльози не лаються! (2)

Трачу літа в лютім горі і кінця не бачу,
Пльовко тоді і полечча, як шишком 'поплачу. (2)

Не поправлять сльози щастя, серцю легше буде,
Хто щасливим був часочок, повік не забуде. (2)

Єсть же люди, що і моїй заздують долі,
Чи щаслива та билинка, що росте на полі? (2)

Що на полі, на пісочку, без роси, на сонці?
Тяжко жити без милого і в своїй сторонці! (2)

Де ти, милий, чорнобривий? Де ти? — озвися!
Як я, бідна, тут горюю, прийди подивися! (2)

Палетіла б я до тебе, та крилля не маю,
Щоб побачив, як без тебе з горя висихаю. (2)

Де кого я пригорнуся і хто приголубить?
Коли тепер нема того, який мене любить. (2)

Петре! Петре! Де ти тепер? Може де скитаєшся у нужді і горі і проклинаєш свою долю; проклинаєш Наталку, що через неї утерав пристанище, а може (плаче) забув, що я живу і на світі! Ти був бідним, любив мене і за те потерпів і мусив мене оставити; я тебе любила і тепер люблю. Ми тепер рівня з тобою; і я стала така бідна, як і ти. Вернися до мого серця! Нехай глянуть очі мої на тебе ще раз і навки закриються...

ЯВА II

Наталка і возний

Возний. Благоденственного і мирного перебування! (Набік.) Удобная okazія предстала зділати о собі предложение на самоті...

Наталка (кланяючись). Здорові були, добродію, пане возний!

Возний. Добродію! добродію! Я хотів би, щоб ти звала мене тее-то як його — не вишлом'янутим ім'ярек.

Наталка. Я вас зову так, як все село наше величає, шануючи ваше письменство і розум.

Возний. Не о сем, галочко, — тее-то як його хлопочу я, но желаю із медових уст твоїх слішати умильное названіє, сообразное моему чувству. Послушай:

Росо allegro

Возний

Од ю_них літ не

rall. cresc.

f

p

mf

В. знал я лю_бо_ві, не о_шу_чал воз_же_ні_я в кро_ві;

p

росо а росо cresc.

В. как вдруг пред_стал На_тал_ки вид яс_ний, как рай_ський крин, ду_

—шис_тий, пре_ крас_ ний; ут_ ро _ бу всю по_ тряс; кров взвол_но— ва — лась,

cresc. *f*

ду_ ша смі_ ша_ лась; на_ стал мой час!

f *ten.*

f colla parte *ff*

Од юних літ не знав я любові,
 Не відчував возження в крові;
 Як вдруг предстал Наталки вид ясний,
 Як райський крин, душистий, прекрасний;

Утробу всю потряс;
 Кров взволновалась,
 Душа смішалась;
 Настал мой час!

Настал мой час; і серце все стонить;
 Як камінь, дух в пучину зол тонить.
 Безмірно, ах! люблю тя, дівчино,
 Як жадний волк молодую ягницю.

Твой предвіщаєть зрак
 Мні життя дражайшу,
 Для чувств слащайшу,
 Как з медом мак!

Противні мні Статут і розділи,
 Позви і копні страх надоліли;
 Несносен мні Спигкліт весь бумажний,
 Противен тож і чин мой переважний.

Утіху ти подай
 Душі смятенной,
 Моєй письменной,
 О ти, мой рай!

Не в состояннї поставити на вид тобі сили любові моєї. Когда би я їмід — тее-то як його — стілько язи́ков, стілько артикулов в Статуті їлі стілько за́п'ятих в Магдебургському праві, то і сих не до́лго би на восхваленіє ліпоти твоєї! Їй-ей, люблю тебе до безконечності.

Ната́лка. Бог з вами, добродію! Що ви говорите! Я річі вашей в толк собі не возьму.

Возний. Лукавиш тее-то як-його — моя галочко! і добре все розумієш. Ну, коли так, я тобі коротенько скажу: я тебе люблю і женитись на тобі хочу.

Ната́лка. Гріх вам над бідною дівкою глумитися; чи я вам рівня? Ви пан, а я сирота; ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду; та й по всьому я вам не під пару.

Возний. Изложеннї в отвітних річах твоїх резони суть тее-то як його — для любові ничтожнї. Уязвленне частореченню любовію серце, по всім божеським і чоловічеським законам, не взираєт ні на породу, ні на літа, ні на состояннє. Она́я любов все — тее-то як його — ровняєть. Рци одно слово: «Люблю вас, пане возний!» і аз, вищепом'янутий, виконаю присягу о вірном і вічном союзі з тобою.

Ната́лка. У нас є пословиця: «знайся кінь з конем, а віл з волом;» шукайте собі, добродію, в городі панночки; чи там трохи єсть суддівен, инсарівен, і гарних попівен? Любую вибирайте... Ось підїть лишень в неділю або в празник по Полтаві, то побачите таких гарних, таких гарних, що й розказати не можна.

Возний. Бачив я многих і ліцообразних, і багатих, но серце моє не їмієть — тіе-то як його — к ним поползновенія. Ти одна заложила йому позов на вічні роки, і душа моя ежечасно волаєть тебе і послї ничипорної даже години.

Ната́лка. Воля ваша, добродію, а ви так з-инсьменна говорите, що я того і не зрозумію; та й не вірю, щоб так швидко і дуже залюбитись можна.

Возний. Не віриш? Так знай же, що я тебе давно уже тее-то як його — полюбив, як тільки ви перешли жити в наше село. Моїх діл о́количності, возникаю́щї із не́удобних обстоя́тельств, удерживали соділати призна́ннє перед тобою; тепер же читая — тее-то як його — благо́сть в очах твоїх, до формального о́преділенія о моє́й участі, открий мні, хотя в терміні, партикулярно, резолюцію: могу́ лі тее-то як його — безотсрочок, волокити, проторов і убитков получить во вічне і потомственне владі́ннє тебе — дви́жимое і недви́жимое імі́ннє для душі моє́й — з правом владіти тобою спокійно, безирекословно і по сво́ей волі — тее-то як його — розпоря́жатъ? Скажи, говори, отвічай, отві́тствуй, могу́ лі би́тъ тее-то як його — мужем пристойним і уго́дним душі тво́ей і тілу?

Ната́лка (*сидіає*).

ВИДНО ШЛЯХИ ПОЛТАВСЬКІ

Andante

Ната́лка

mp con animato

Вид-но шля-хи пол-тав-ські-ї і сла-ну Пол-та-ву,

a tempo p

cresc.

по_ша_луй_ те си_ро_ти_ ну не вводи_ те в сла_ ву.

cresc.

f

2 **Risoluto**

в сла_ ву.

f

espress.

Видно шляхи полтавські ✓
І славу Полтаву.
Пошавуйте сиротину
І не вводьте в славу. *Двічі*

Не багата я і проста. ✓
По чесного роду.
Не стижуся прясти, шити
І носити воду. *Двічі*

Ти в жупанах і письменний. ✓
І рівня з панами.
Як же можеш ти дружитись
З простими дівками? *Двічі*

Єсть багачко городянок,
Вибирай любую;
Ти пан возний — тобі треба
Не мене, сільськую. *Двічі*

(Закінчивши співати, говорить.)

Так, добродію, пане возний! Перестаньте жартувати надо мною, безпомощною сиротою. Моє все багатство єсть моє добре ім'я; через вас люди почнуть шептати про мене, а для дівки, коли об ній люди зашепчуть...

Музика починає грати прелюдію. Наталка задумується, а возний міркує, собі на думці, і смішці міні перебігають на його обличчі.

Наталка і возний, потім виборний, з'явившись на сцені, співає.

ДІД РУДИЙ

Andante

p *mp* *cresc.*

f *ff* *mp*

Виборний

f

Дід ру-дий. ба-ба ру-да, бать-ко ру-дий, ма-ти ру-да, дядь-ко ру-дий,

Risoluto

В. тіт-ка ру-да, брат ру-дий, сест-ра ру-да, і я рудий, ру-ду взяв, бо ру-ду-ю

Дід рудий, баба руда, ✓
 Батько рудий, мати руда,
 Дядько рудий, тітка руда,
 Брат рудий, сестра руда,
 І я рудий, руду взяв,
 Бо рудую сподобав.

Ой, по горі, по Панянці, ✓
 В понеділок дуже вранці,
 Ішли наші новобранці;
 Поклонилися шинкарці;
 А шинкарка на них — морг;
 Іду, братіки, на торг.

Ішли ляхи на три шляхи, ✓
 А татари на чотири,
 Шведо-врази поле вкрили;
 Козак в дузі оквикувся,
 Швед, татарин, лях здригнувся,
 В дугу всякий зігнувся!

(Коли виборний підходить до оркестру, Наталка підходить до відер, бере їх і йде додому.)

Возний. Чи се — тее-то як його — нова пісня, пане виборний?

Виборний. Та се, добродію (вклоняється), не пісня, а нісенітниця. Я співаю іноді, що в голову лізе, вибачайте, будьте ласкаві, я недобачив вас.

Возний. Нічого, нічого. Відкіль се так? Чи не з гостей ідете — тее-то як його?..

Виборний. Я іду із дому. Випроводжав гостя: до мене заїжджав засідатель наш, пан Щипавка; так уже, знаєте, не без того, — випили по одній, по другій, по третій, холодцем та ковбасою закусили, та вишнівки з кварту укутали, та й, як то кажуть, і підкріпилися.

Возний. Не розказовав же пан Щипавка якої новини?

Виборний. Де то не розказовав! Жаловався дуже, що всьому земству урвалася тепер нитка, та так, що не тільки засідателям, а й самому комісарові * уже не те, як давно було... Така, каже, халена, що притьмом накладно служити. Бо, каже, що перше дурницею доставалося, то тепер або випросити треба, або купити.

Возний. Ох! правда, правда; даже і в повітовому суді і во всіх присутствених містах униніє воспослідовало; малійшій проволочка ілі прижимочка просителю, як водилося перше, почитається за уголовное преступление; а взяточок, сиріч — винуждений подарочок, весьма-очень іскусно у істця ілі отвітчика треба виканючити. Та що й говорить! Тепер і при рекрутських наборах вовся не той порядок ведеться. Трудно становиться жить на світі.

Виборний. Зате нам, простому народові, добре, коли старшина богобоязлива і справедлива, не допускає письменним п'явкам кров із нас смоктати... Та куда ви, добродію, налагодилися?

* Засідатель — виборний член сільського суду. Комісар — чиновник, що віддав збиранням податків, поліцією і т. д.

Возний. Я наміревал — тее-то як його — посітити нашу вдовствующую дякониху, но, побачивши тут Наталку (*зітхає*), остановився побалакати з нею.

Виборний (*дукаво*). Наталку? А де ж (*озирається*) вона?

Возний. Може пішла додому.

Виборний. Золото — не дівка! Наградив бог Терпилиху дочкою. Крім того, що красива розумна, моторна і до всякого діла дотепна — яке в неї добре серце, як вона поважає матір свого шанує всіх старших себе; яка трудяща, яка рукодільниця; себе і матір свою на світі держить.

Возний. Нічого сказати тее-то як його — хороша, хороша, і вже в такому візрі...

Виборний. Та й давно б час, так що ж? Сирота, та ще й бідна. Ніхто і не кваниться.

Возний. Однак ж я чув, що Наталці траплялись женихи, і весьма пристойні, наприклад, тахтауловський дячок, чоловік знаменитий басом своїм, ізучен Ярмолая і даже знаєть печерсько-лаврський напів; другий волосний тее-то як його — писар із Восемачок, молодець не убогий і продовжающий службу свою безпорочно скоро год; третій — подканцелярист із суда по імені Скоробреха і многі другії, но Наталка...

Виборний. Що? Одказала? Добре зробила. Тахтауловський дяк п'є горілки багато і уже спада з голосу; волосний писар і подканцелярист Скоробреха, як кажуть, жевжик обидва і голі, вашей проше, як хлетики, а Наталці треба не письменного, а хазяїна доброго, щоб умів хліб робити і щоб жінку свою з матір'ю годовав і зодігав.

Возний. Для чого ж неписьменного? Наука — тее-то як його — в ліс не іде; письменство — несть преткновеніє ілі поміха ко вступленію в законний брак. Я скажу за себе: правда, я — тее-то як його — письменний, но по благоді всевишнього єсьм чоловік, а по милості дворян — возний, і живу хоть не так, як люди, а хоч побіля людей; кошійка волочиться і про чорний день іміється. Признаюсь тобі, як приятелю, буде чим і жінку тее-то як його — і другого кого годовати і зодігати.

Виборний. Так чом же ви не одружитесь? Уже ж, здається, пора. Хіба в ченці постригтись хочете? Чи ще, може, сужена на очі не нависла? Хіба хочете, щоб вам на весілі сю пісню співати? Ось слухайте: (*співає*).

ОЙ ПІД ВИШНЕЮ

✓ Andante

il basso marcato

dim.

Vиборний *poco f*

poco cresc.

Ой, під виш — не — ю, під че — реш — не — ю, сто — яв ста — рий

marcato

poco cresc.

В.
з мо-ло-до-ю, як із я-го-до-ю. Сто-яв ста-рий з мо-ло-до-ю,
dim. cresc.
В.
як із я-го-до-ю.
f

Ой під вишнею, під черешнею, ✓
Стояв старий з молодого, як із ягодою. (2)
І просилася, і молилася: ✓
Пусти мене, старий діду, на вулицю погулять. (2)
Ой, я сам не піду і тебе не пущу: ✓
Хочеш мене, старенького, та покинути. (2)
Ой, не кидай мене, моя голубочко! ✓
Кулю тобі хатку, і ще й сіножатку,
І ставок, і млинок, і вишневий садок!
Ой, не хочу хатки, ані сіножатки. ✓
Ні ставка, ні млинка, ні вишневого садка. (2)
Ой ти, старий дідуга, ізогнувся, як дуга, ✓
А я, молоденька, гуляти раденька. (2)

Возний. Коли другії облизняймають, то і ми остерегаємся. Наталка многим женихам піднесла печеного кабака; глядя на сіє, і я собі на умі.

Виборний. А вам що до Наталки? Будто всі дівки на неї похожі? Не тільки світу, що в вікні; сього дива повно на світі! Та до такого пана, як ви, у іншої аж жижка задрижить!

Возний (набик). Признаюсь йому в моєй любові к Наталці. Послухай, пане виборний! Нігде — тее-то як його — правди дівати, я люблю Наталку всею душею, всею мислюю і всім серцем моїм; не могу без неї жити, так її образ — тее-то як його — за мною і слідить. Як ти думаєш? Як совітуєш в таковом моєм припадці?

Виборний. А що тут довго думати? Старостів посилати за рушниками, та й кінець. Стара Терпилиха не зсунулась ще з глузду, щоб вам одказати.

Возний. Ох, ох, ох!.. Стара не страшна, так молода кирпу гне! Я вже їй говорив, як то кажуть, надогад буряків — тее-то як його — так де! — ні приступу!

Виборний. Що ж вона говорить, чим одговорюється і що каже?

Возний. Она ізлагаєть нерезонні — тее-то як його — причини: она приводить в довод знакомство вола з волем, коня з конем; нарицаєть себе сиротою, а мене паном; себе бідною, а мене багатим; себе простою — тее-то як його — а мене возним; і рішительний приговор учинила — що я їй, а она мні не рівня — тее-то як його.

Виборний. А ви ж їй що?

Возний. Я їй пояснил, що любов усе равняєть.

Виборний. А вона ж вам що?

Возний. Що для мене благопристойніє панночка, ніж простая селянка.

Виборний. А ви ж їй що?

Возний. Что она — тее-то як його — одна моя госпожа.

Виборний. А вона ж вам що?

Возний. Что она не вірить, що так дуже — тее-то як його — можна полюбити.

Виборний. А ви ж їй що?

Возний. Що я її давно люблю.

Виборний. А вона ж вам що?

Возний. Щоб я одв'язався од неї.

Виборний. А ви ж їй що?

Возний (*сердито*). Що? — Нічого!.. Тебе чорт приніс — тее-то як його — Наталка уткла, а я з тобою остався.

Виборний. Ой, ви, письменні! Вгору деретесь, а під носом нічого не бачите; Наталка обманьовала вас, коли говорила, що ви їй не рівня. У неї не те на серці...

Возний. Не те? А що ж би таке?

Виборний. Уже не що, другого любить; ви, може, чували, що як вони ще жили в Полтаві і покойний Терпило живий був, то приняв було до себе якогось сироту Петра за годованця. Хлопець виріс славний, гарний, добрий, проворний і роботящий; він од Наталки старший був годів три або чотири; з нею вигодовавсь і зріс вкупі. Терпило і Терпилиха любили годованця свого як рідного сина, та було й за що! Наталка любиласть з Петром, як брат з сестрою. Но Терпило, понадіявшись на своє багатство, зачав знакомитись не з рівнею: зачав, бач, заводити бенькети з повітчиками, з канцеляристами, купцями і цехмистрами — пив, гуляв і шахровав гроші; покинув свій промисл, малопомалу розточив своє добро, розпився, зачав гримати за Наталку на доброго Петра і вигнав його із свого дому; послі, як не стало і посліднього сього робітника, Терпило совсім ізвівся; в бідності умер і без куска хліба оставив жінку і дочку.

Возний. Яким же побитом — тее-то як його — Терпилиха опинилася в нашем селі?

Виборний. У Терпила в городі на Мазурівці був двір — гарний, з рубленою хатою, коморою, льохом і садком. Терпилиха по смерті свого старого все те продала, перешла в наше село, купила собі хатку і тепер живе, як ви знаєте.

Возний. А вишеченний Петро де — тее-то як його — обритається?

Виборний. Бог же його зна. Як пішов з двора, то мов в воду упав і чутки нема. Наталка без душі його любить, через його всім женихам одказує, та й Терпилиха без слюз Петра не згадує.

Возний. Наталка неблагоразумна, любить такого чоловіка, которого — тее-то як його — может бить, і кістки погнили. Лучше синиця в жмені, як журавель в небі.

Виборний. Або, як той грек мовляв: «Лучше живий хорунжий, як мертвий сотник...» А я все-таки думаю, коли б чоловік добрий найшовся, то б Наталка вишла замуж, бо убожество їх таке велике, що невмоготу становиться.

Возний. Сердечний приятелю! Возьмися у Наталки і матері хождение іміти по моему сердечному ділу. Єжелі виіграєш, тее-то як його — любов ко мні Наталки і убідиш її доводами сильними довести її до брачного моего ложа на законном основанії, то не пожалію — тее-то як його — нічого для тебе. Вір — без дані, без пошлини, кому хочеш позов заложу і контроверсії сочиню, — божусь в том — еже-ей! ей!

Виборний (*подумавши трохи*). Що ж? Спрос не біда. Тут зла ніякого нема. Тільки Наталка не промах!.. О, розумна і догадлива дівка!

Возний. Осмілься! Ти умієш увернутись — тее-то як його — хитро, мудро, недорогоим коштом; коли ж що — то можна і брехнути для обману, приятні ради.

Виборний. Для обману? Спасибі за се! Брехать і обманьовать других — од бога гріх, а од людей сором.

Возний. О, простота, простота! Хто тепер — тее-то як його — не брешеть і хто не обманиваєть? Повір мні: єжелі б здесь собралось много народу і знеацька ангел з неба з огненною різкою злетів і воскликнул: «Брехуни і обманщики!.. ховайтесь, а то я поражу вас!..» Єй-ей, всі присіли би к землі совісті ради! Блаженна лож, когда биваєть в пользу ближніх, а то біда — тее-то як його — що часто лжем ілі ради своєї вигоди, ілі на упад других.

Виборний. Воно так, конечно, всі люди грішні, однак ж...
Возний. Що однак ж? Всі грішні, та ще й як!.. І один другого так обманюють, як того тре-
ба, і як не верти, а виходить — кругова порука. Слухай: (співає)

ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ І ПРАВА

Allegretto vivace

The piano introduction consists of two staves. The right hand plays a melody with eighth and sixteenth notes, while the left hand provides a rhythmic accompaniment with chords and single notes. Dynamics include *f*, *mf cresc.*, *f*, and *ff*. A circled 'X' is written above the first staff.

mf Возний

Вся_ко_му го_ро_ду нрав і пра_ва, вся_ка і_мі_єть свой ум го_ло_

The first system of the vocal melody and piano accompaniment. The vocal line is on a single staff, and the piano accompaniment is on two staves. The piano part features a steady eighth-note accompaniment in the left hand and chords in the right hand. Dynamics include *mf* and *p*.

ва, вся_ко_го при_хо_ті во_дять за ніс, вся_ко_го

The second system of the vocal melody and piano accompaniment. The vocal line continues with the same melody. The piano accompaniment maintains the eighth-note accompaniment. Dynamics include *non troppo f*.

ма_нить к на_жи_ві свій біс.

The third system of the vocal melody and piano accompaniment. The vocal line concludes with the phrase 'ма_нить к на_жи_ві свій біс.' The piano accompaniment features a more active melody in the right hand. Dynamics include *f*.

Всякому городу нрав і права. ✓
 Всяка імієть свой ум голова.
 Всякого прихоті водять за ніс,
 Всякого манить к наживі свій біс.

Двічі

Лев роздираєть там волка в куски. ✓
 Тут же волк цапа скубе за виски;
 Цап в огороді капусту псує;
 Всякий з другого бере за своє.

Двічі

Всякий, хто вище, то нижчого гне — ✓
 Дужий безсильного давить і жме,
 Бідний багатого невний слуга,
 Корчиться, гнеться пред ним, як дуга.

Двічі

Всяк, хто не маже, то дуже скрипить. ✓
 Хто не лукавить, то ззаду сидить;
 Всякого рот дере ложка суха —
 Хто ж єсть на світі, щоб був без гріха?

Двічі

Вибірний. Воно так! Тільки великим грішникам часто і даром проходить, а маленьким грішникам такого завдають бешкету, що і старикам невпам'ятку. Добре, пане возний, я вас поважаю і зараз іду до старої Терпилихи. Бог зна до чого веде, — може воно і добре буде, коли ваша доля щаслива.

Возний і виборний

ОИ ДОЛЯ ЛЮДСКАЯ

Andante mesto

✓ Tempo I

Возний

Ой

до́-

ля лю́д-ська -

я - до́-ля е́сть

слі-

Виборний

Ой

до́-

ля лю́д-ська -

я - до́-ля е́сть

слі-

rall.

p

03. *poco cresc*
 па я! Час — то слу_жить злим, не_гід_ним

poco cresc
 па я! Час — то слу_жить злим, не_гід_ним

poco cresc.

03. *1 2*
 і їм по_ма_га_є. _га_є.

1 2
 і їм по_ма_га_є. _га_є.

f poco rall.

Ой доля людська — доля єсть сльпая! ✓

Часто служить злим, негідним і їм помагає. (2)

Добрі терплять нужду, по миру товчуться. ✓

І все не в лад їм приходить, за що не возьмуться. (2)

До кого ж ласкава ся доля лукава,

Такий живе як сир в маслі, спустивши рукава. (2)

Без розума люде в світі живуть гарно,

А з розумом та в недолі, вік проходить марно. (2)

Ой доле людська, чом ти не правдива,

Що до інших дуже гречна, а до нас спесива. (2)

(Закінчивши співати, виходять.)

Завіса

Andante mesto

f *p*

cresc.

dim.

First system of a musical score for piano. It consists of two staves. The right staff has a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The left staff has a bass clef and the same key signature. The music features arpeggiated chords and flowing sixteenth-note passages. A dynamic marking of *dim.* (diminuendo) is placed above the first measure of the right staff.

cresc. *f* dim.

Second system of the musical score. It continues with two staves in the same key signature. The music includes sustained chords and moving lines. Dynamic markings include *cresc.* (crescendo) at the beginning, *f* (forte) above a measure in the right staff, and *dim.* (diminuendo) below a measure in the right staff.

Andante *p dolce*

Third system of the musical score. The tempo marking *Andante* is written above the first measure of the right staff. The key signature changes to two sharps (F# and C#). The dynamic marking *p dolce* (piano dolce) is written below the first measure of the left staff. The music features arpeggiated chords and flowing sixteenth-note passages.

cresc.

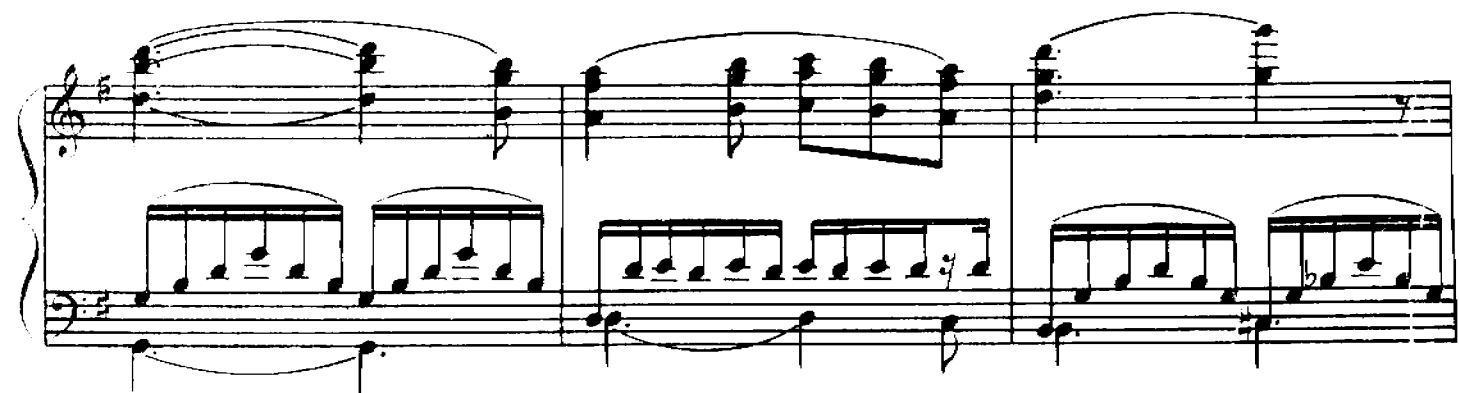
Fourth system of the musical score. It continues with two staves in the key of D major. The music features arpeggiated chords and flowing sixteenth-note passages. A dynamic marking of *cresc.* (crescendo) is placed above the right staff in the final measure.

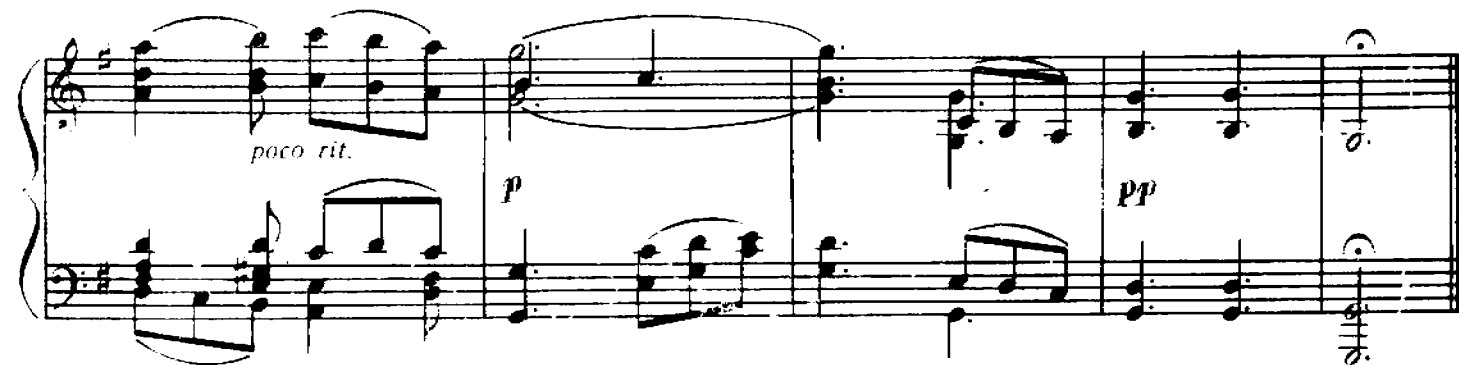
First system of musical notation. The treble clef staff features a melodic line with a descending eighth-note scale in the first measure, followed by a half-note chord. The bass clef staff plays a steady eighth-note accompaniment. A piano (*p*) dynamic marking is present in the second measure.

Second system of musical notation. The treble clef staff has a half-note chord in the first measure, followed by a half-note chord and a half-note chord. The bass clef staff continues the eighth-note accompaniment. A piano (*p*) dynamic marking is in the first measure, and a forte (*f*) dynamic marking is in the third measure. A handwritten *rit.* is written above the treble staff in the third measure.

Third system of musical notation. The treble clef staff features a half-note chord in the first measure, followed by a half-note chord and a half-note chord. The bass clef staff continues the eighth-note accompaniment.

Fourth system of musical notation. The treble clef staff has a half-note chord in the first measure, followed by a half-note chord and a half-note chord. The bass clef staff continues the eighth-note accompaniment. A piano (*p*) dynamic marking is in the second measure, and a pianissimo (*pp*) dynamic marking is in the fourth measure. A handwritten *poco rit.* is written above the treble staff in the first measure.

Терпилишина хата. Мати пряде, а дочка шие.

Терпилиха. Ти оп'ять чогось сумуєш, Наталко! Оп'ять щось тобі на думку снало?..

Наталка. Мені з думки не йде наше безталання.

Терпилиха. Що ж робить? Три роки уже, як ми по убожеству своєму продали дворик свій на Мазурівці, покинули Полтаву і перешли сюди жити; покійний твій батько довів нас до цього.

Наталка. І, мамо!.. Так йому на роду написано, щоб жити багатим до старості, а умерти бідним: він не винуват.

Терпилиха. Лучче б була я умерла: не терпіла б такої біди, а більше через твою непокорність.

Наталка (кладає роботу). Через мою непокорність ви біду терпите? Мамо!

Терпилиха. Аякже? Скільки хороших людей сватались за тебе розумних, зажиточних і чесних, а ти всім одказала,— скажи, в яку надежду?

Наталка. В надежду на бога. Лучше посідию дівкою, як піду заміж за таких женихів, які на мені сватались. Уже нічого сказати — хороші люди!

Терпилиха. А чому й ні? Дяк тахтауловський чом не чоловік? Він письменний, розумний і не без копійки. А волосний писар і підканцелярист Скоробрешенко, чому не люди? Кого ж ти думаєш дожdatись — може, пана якого, або губерського панича? Лучше б всього, якби вишла за дяка, мала б вічний хліб; була б перше дячихою, а послі і попадею.

Наталка. Хотя і протопопшею, то бог з ним! Нехай вони будуть розумні, багаті і письменніші од нашого возного, та коли серце моє не лежить до їх і коли вони мені осоружні!.. Та і всі письменні — нехай вони собі тямляться!

Терпилиха. Знаю, чом тобі всі не люб'язні; Петро нав'яз тобі в зуби. Дурниця все те, що ти думаєш; чотири годи уже як об нім ні слуху нема, ні послухання.

Наталка. Так що ж? Адже ж і він об нас нічого не чує, та ми живемо; то і він жив і так же пам'ятує об нас, та боїться вернутись.

Терпилиха. Ти не забула, як покійний твій батько напоследок незлюбив Петра і, умираючи, не дав свого благословення на твоє з ним замужество; так і мого ніколи не буде.

Наталка (підбігає до матері, хапає її за руки і співає):

ОЙ МАТИ, МАТИ

Andante semplice

mf

cresc.

f

Наталка

Ой ма_ти, ма_ти! Серце не вва_жа_є.

p

Н. *dim.* *cresc.* *f*
 ко-го раз по-лю-бить, з тим і у-ми-ра-є. Ко-го раз по-лю-бить,

Н. з тим і у-ми-ра-є.

Ой мати, мати! Серце не вважає, ✓
 Кого раз полюбить, з тим і умирає. (2)

Лучше умерти, як з немилым жити. ✓
 Сохнуть з печалі, щодень сльози лити. (2)

Бідність і багатство — єсть то божя воля; ✂
 З милым їх ділити — єсть щаслива доля. (2)

Ой хіба ж я, мати, не твоя дитина, ✓
 Коли моя мука тобі буде мила?

І до мого горя ти жалю не маєш, ✂
 Хто прийшовсь по серцю, забути заставляєш!..

(Проспівавши, говорить.)

О мамо, мамо! Не погуби дочки своєї! (Плаче).

Терпилиха (чуло). Наталко, схаменись! Ти у мене одна, ти кров моя: чи захочу я тебе погубити? Убожество моє, старість силують мене швидче замуж тебе оддати... Не плач, дочко! Я тобі не ворог. Правда, Петро добрий парубок, та де ж він? Нехай же приїде, нехай вернеться до нас; він не лежень, трудящий, з ним обідніти до злиднів не можна. Але що ж! Хто відає — може де запропастився, а може і одружився де, може забув і тебе. Тепер так буває, що одну нібито любить, а о другій думає.

Наталка. Петро не такий; серце моє за його ручається і воно мені віщує, що він до нас вернеться. Якби він знав, що ми тепер так бідні — о, з кінця світа прилинув би до нас на помощь.

Терпилиха. Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює. Придивися, як тепер робиться в світі, та й о Петрі так думай. А лучше, якби ти була покорна і мене послушала.

Чи я тобі, дочко

Moderato

mp

Терпилиха

Р

Чи я то_бі, доч_ко, доб_ра не же_ла_ю, ко_ли ко_го зя_тем

f

со_бі ви_би_ра_ю? Ой доч_ко, доч_ко! Що ж ме_ні на_ча_ти,

mf

роco rall. Для повторення Для закінчення

де ж лю_б'яз_но_го зя_тя до_ста_ти? _ста_ти?

роco rall. p rall. pp

Чи я тобі, дочко, добра не желяю, і
Коли кого зятем собі вибираю?
Ой дочко, дочко! що ж мені начати,
Де ж люб'язного зятя достати?

Петро десь блукає, може оженився, ✓
Може за тобою недовго журився.
Ой дочко... і т. д.

По старості мой живу через силу, ✓
Не дїдавшись Петра, піду і в могилу.
Ой дочко... і т. д.

Тебе ж без приюту, молоду дитину, ✓
На кого оставлю, бідну сиротину?
Ой дочко... і т. д.

Ти на те ведеш, щоб я не дождала бачити тебе замужем, щоб через твоє упрямство не дожила я віку: бідність, сльози і перебори твої положать мене в домовину. *(Плаче).*

Наталка. Не плачте, мамо! Я покораюсь вашій волі і для вас за першого жениха, вам угодного, піду замуж; перенесу своє горе, забуду Петра і не буду ніколи плакати.

Терпилиха. Наталко, дочко моя! Ти все для мене на світі! Прошу тебе, викинь Петра з голови і ти будеш щасливою. Але хтось мелькнув мимо вікна, чи йде хто до нас? *(Виходить.)*

Я В А V

Наталка *(сама)*. Трудно, мамо, викинути Петра із голови, а ще трудніше із серця. Но що робить!.. Дала слово за першого вийти замуж; для покою матері треба все перенести. Скреплю серце своє, перестану журитись, осушу сльози свої і буду весела. Женихи, яким я одказала, в другий раз не прив'яжуться; возному так одрізала, що мусить одчепитися; більше, здається, нема на приміті. А там... ох!.. Серце моє чогось щемить... *(Почувши, що хтось наближається до дверей, береться до роботи).*

Я В А V I

Наталка, виборний, Терпилиха

Виборний. Помагай-бі, Наталко! Як ся маєш, як поживаєш?

Наталка. Ат, живемо і маємося, як горох при дорозі; хто не схоче, той не вскубне.

Терпилиха. На нас, бідних і безпомощних, як на те похиле дерево, і кози скачуть.

Виборний. Хто ж тобі винуват, стара? Якби оддала дочку замуж, то й мала, хто вас обороняв би.

Терпилиха. Я сього тільки і хочу, так що ж...

Виборний. А що таке? Може, женихів нема, або що? А може, Наталка?..

Терпилиха. То бо то й горе! Скільки не траплялись -- і хороші людиці, так: «не хочу, та й не хочу!»

Виборний. Дивно мені та чудно, що Наталка так говорить; я ніколи б од її розуму сього не ждав.

Наталка. Так от вам здається, а ніхто не віда, хто як обіда.

Терпилиха. Отак все вона -- приговорками та одговорками і вивертається; а до того іще як придасть охання та сльоз, то я і руки опушу.

Виборний. Час би, Наталко, взятись за розум: ти уже дівка, не дитя. Кого ж ти дожидаєшся? Чи не із города ти таку примху принесла з собою? О! Там панички дуже чваняться собою і вередують женихами: той не гарний, той не багатий, той не меткий; другий дуже смирний, інчий дуже бистрий; той кирпатий, той носатий, та чом не военний, та коли і военний, то щоб гусарин. А од такого перебору досидяться до того, що послі на їх ніхто і не гляне.

Наталка. Не рівняйте мене, папе виборний, з городянками: я не вередую й не перебираю женихами. Ви знаєте, хто за мене сватався. Чи уже ж ви хочете спхнути мене із мосту та в воду?

Виборний. Правда, замуж вийти -- не дощову годину пересидіти; але мені здається, якби чоловік надійний трапився, то б не треба ні для себе, ні для матері йому одказувати; ви люди не багаті.

Терпилиха. Не багаті! Та така бідність, таке убожество, що я не знаю, як далше й на світі жити!

Наталка. Мамо! Бог нас не оставить: єсть і біднійші од нас, а живуть же.

Терпилиха. Запевне, що живуть, але яка жизнь їх?

Наталка. Хто живе чесно й годується трудами своїми, тому й кусок черствого хліба смачніший од м'ягкої булки, неправдою нажитої.

Терпилиха. Говори, говори! А на старості гірко терпіти пужду і во всім недостаток. (До виборного). Хоть і не годиться своєї дочки вихваляти, та скажу вам, що вона добра у мене дитина; вона обіщала для мого покою за першого жениха, аби б добрий, вийти замож.

Виборний. Об розумі і добрім серці Наталки нічого говорити; всі матері приміром ставлять її своїм дочкам. Тільки піде правди дівати, труденько тепер убогій дівці замож вийти; без приданого, хоть будь вона мудріша од царя Соломона, а краща од прекрасного Іосифа, то може умерти сідую панною.

Терпилиха. Наталко! Чуєш, що говорять? Жалій послі на себе, а не на другого кого.

Наталка (зітхає). Я і так терплю горе!

Виборний. Та можна вашому горю і пособити; (лукаво) у мене єсть на приміті чоловіг — і поважний, і багатий, і Наталку дуже собі уподобав.

Наталка (набік). От і біда мені!

Терпилиха. Жартуєте, пане виборний!

Виборний. Без жартів, знаю гарного жениха для Наталки. А коли правду сказати, то я і прийшов за його поговорити з вами, пані Терпилихо.

Наталка (нетерпляче). А хто такий той жених?

Виборний. Наш возний, Тетерваковський. Ви його знаєте... Чим же не чоловік?

Наталка. Возний? Чи він же мені рівня? Ви глумитеся надо мною, пане виборний!

Терпилиха. Я так привикла к своєму безталанню, що боюся і вірить, щоб була сьому правда.

Виборний. З якого ж побиту мені вас обманювати? Возний Наталку полюбив і хоче на ній женитись — що ж тут за диво? Ну, скажіть ж хутенько, як ви думаєте?

Терпилиха. Я душею рада такому зятеві.

Виборний. А ти, Наталко?

Наталка. Бога бійтеся, пане виборний! Мені страшно і подумати, щоб такий пан — письменний, розумний і поважний — хотів на мені женитись. Скажіть мені перше, для чого люди женяться?

Виборний. Для чого? Для того... а ти буцім і не знаєш!

Наталка. Мені, здається, для того, щоб завести хазяйство і сімейство; жити люб'язно і дружно; бути вірними до смерті і помагати одно другому. А пан, котрий жениться на простій дівці, чи буде її вірно любити. Чи буде їй щирим другом до смерті? Йому в голові і буде все роїтися, що він її виручив із бідності, виявів у люди і що вона йому не рівня; буде на неї дивитися з презирством і обходитися з неповагою, і у пана така жінка буде гірше наймички... буде креначкою.

Терпилиха. Оттак вона всякий раз і занесе, та й справляйся з нею! Коли на те пішло, то я скажу: якби не годованець наш Петро, то й Наталка була б як шовкова.

Виборний. Петро? Де ж він? А скільки років, як він пропада?

Терпилиха. Уже років трохи не з чотири.

Виборний. І Наталка так обезглузділа, що любить запропастиватися Петра? І Наталка, кажеш ти, добра дитина, коли бачить рідну свою матір при старості, в убожестві, всякий час з заплаканими очима і туж-туж умираючу од голодної смерті — і не зжалиться над матір'ю? А ради кого? Ради пройдисвіта, лання, що може де в острозі сидить, може умер, або в москалі завербовався!

(На протязі цього монолога Терпилиха й Наталка плачуть.)

Ей, НАТАЛКО

Sostenuto
Виборний

Ей, На...

В. *mf* *dim.*

— тал — ко, не дро — чи — ся! Ей, На — тал — ко, не дро — чи — ся!

Терпилиха

mf *dim.*

Та по — жалій рід — ной, ме — не, старой, бід — ной, — сха — ме — ни — ся! Сха — ме — ни — ся!

mf *poco cresc.* *dim.*

Наталка

f

Не плач, ма — мо, не жу — ри — ся! Не плач, ма — мо, не жу — ри — ся!

Виборний

dim.

За — будь Пе — тра — лан — ця, прой — до — ху, по — ган — ця, — по — ко — ри — ся!

f *f* *dim.*

Наталка

Ма — мо, не жу — ри — ся!

Терпилиха

Будь же, доч — ко, мні по — слуш — на! Будь же,

По — ко — ри — ся!

Н.

Не плач, не жу — ри — ся! То — бі по — ко — ря — юсь, на все со — гла — ша — юсь

Т.

доч — ко, мні по — слуш — на! Та по — жалій рід — ной, ме — не, ста — рой бід — ной, —

В.

За — будь Пе — тра — лан — ця, прой — до — ху, по — ган — ця,

sf

f

Н. *dim.* *p* *De*
 пря_мо_душ_ но! Пря_мо_душ_ но!

Т. *dim.* *p* *De*
 سخ_ме_ни_ ся! سخ_ме_ни_ ся!

В. *dim.* *p* *De*
 по_ко_ри_ ся! По_ко_ри_ ся!

нар *dim.* *p* *f ben* *sostenuto*

Н. *f p* *mf p*
 зго_ да є в сі_ мей_ стві, де мир і ти_ ши_ на; ша_

Т. *f p* *mf p*
 زگو_ دا є في_ مئ_ ستف، دة مفر ا تى_ شى_ نا؛ شة_

В. *f p* *mf p*
 зго_ да є в сі_ мей_ стві, де мир і ти_ ши_ на; ша_

Н. *f* *f* *f*
 _сли _ ві там лю _ ди, бла _ жен _ на сто _ ро _ на, їх

Т. *f* *f* *f*
 _сли _ ві там лю _ ди, бла _ жен _ на сто _ ро _ на, їх

В. *f* *f* *f*
 _сли _ ві там лю _ ди, бла _ жен _ на сто _ ро _ на, їх

dim. *cresc.*

Н. *f*
 бог бла _ го _ слов _ ля _ еть, до _ бро їм по _ си _ ла _ еть і

Т. *f*
 бог бла _ го _ слов _ ля _ еть, до _ бро їм по _ си _ ла _ еть і

В. *f*
 бог бла _ го _ слов _ ля _ еть, до _ бро їм по _ си _ ла _ еть і

Н. з ни_ ми вік жи_ веть. | з ни_ ми вік жи_ веть |х

Т. з ни_ ми вік жи_ веть. | з ни_ ми вік жи_ веть |х

В. з ни_ ми вік жи_ веть. | з ни_ ми вік жи_ веть |х

2

Н. _вєть! | з ни_ ми вік жи_ веть.

Т. _вєть | з ни_ ми вік жи_ веть.

В. _вєть! | з ни_ ми вік жи_ веть.

росо а росо dim.

46

Виборний.
Ей, Наталко, не дрючися! (2)

Терпилиха.
Та пожалій рідной,
Мене, старой, бідной,—
Схаменися! (2)

Наталка.
Не плач, мамо, не журися! (2)

Виборний.
Забудь Петра-ланця,
Пройдоху, поганця.—
Покорися! (2)

Терпилиха.
Будь же, дочко, мні послушна!

Наталка.
Мамо, не журися!

Терпилиха.
Будь же, дочко, мні послушна!

Наталка.
Не плач, не журися!
Тобі покоряюсь,
На все соглашаюсь
Прямодушно! (2)

Терпилиха.
Та пожалій рідной,
Мене, старой, бідной,—
Схаменися! (2)

Виборний.
Забудь Петра-ланця,
Пройдоху, поганця.—
Покорися! (2)

(втрьох)

Де згода є в сімействі, де мир і тишина;
Щасливі там люди, блаженна сторона,
Іх бог благословляєть,
Добро їм посилаєть
І з ними вік живесть. (2)

Терпилиха. Дочко моя! Голубко моя! Пригорнись до мого серця, покорність твоя житні і здоров'я мені придаєть. За твою повагу й любов до мене бог тебе не оставить, моє дитятко!

Наталка. Мамо, мамо! Все для тебе стерплю, все для тебе зроблю, і коли мені бог поможет осушити твої сльози, то я найщасливійша буду на світі, тільки...

Виборний. А все-таки «тільки»! Вже куди не кинь, то клин. Викинь лиш дур з голови; удар лихом об землю, — мовчи та диш!

Терпилиха. Так, дочко моя! Коли тобі що і наверзеться на ум, то подумай, для кого і для чого виходиш за возного замож.

Наталка. Так я сказала уже, що все для тебе зроблю, тільки щоб не спішили з весіллям.

Виборний. А нащо ж і одкладовать в довгий ящик; адже ми не судді.

Терпилиха. Та треба ж таки прибраться к весіллю: хоч рушники і єсть готові, так іще дечого треба.

Виборний. Аби рушники були, а за прибори на весілля не турбуйтеся, наш возний — чоловік, не взяв його кат, — на свій кошт таке бундючне весілля уджигне, що ну! Послухайте ж сюди: сьогодні зробимо сватання, і ви подавайте рушники, а там уже умовитеся собі з паном женихом і за весілля. Прощайте! Гляди ж, Наталко, не згедзайся, як старости прийдуть! Пам'ятуй, що ти обіщала матері. Прощайте, прощайте!

Терпилиха. Прощайте, пане виборний. Спасєть вас бог за вашу приязнь.

Виходять разом з виборним.

Наталка (сама). Не минула мене лиха година, возний гірше реп'яха причепився. А здається, що Макогоненко до всей біди привідня. Боже милосердний! Що зо мною буде? Страшно і подумать, як з немилим чоловіком весь вік жити, як нелюба миловати, як осоружного любити! Куди мені діватись? Де допомоги шукати? Кого просити? Горе мені! Добрі люди, допоміть мені, пожалійте мене! А я од всього серця жалію об дівках, які в такій біді, як я тепер. (Падає навколішки й здимає догори руки). Боже! Коли вже воля твоя єсть, щоб я була за возним, то вижени любов до Петра із мого серця і наверни душу мою до возного, а без свого чуда я пропаду навіки... (Встає й співає).

ЧОГО Ж ВОДА КОЛОМУГНА

Andante

Наталка

p cresc.

Чо — го ж во — да ко — ло — му — на, чи не хви — ля

f espressivo

dim. *p* *cresc.* *f*

зби — ла? Чо — го ж і я смут — на те — пер,

cresc. *mf*

Н. *dim.* *p* *pp*

чи не ма-ти би-ла? би-ла?

Чого ж вода коломітна, ✓
 Чи не хвили збила?
 Чого ж і я смутна тепер,
 Чи не мати била?

Двічі

Мене мати та не била —
 Самі сльози ллються;
 Од милого людей нема,
 Од нелюба ілються.

Двічі

Прийди, милий, подивися, ✓
 Яку терплю муку!
 Ти хоть в серці, но од тебе
 Беруть мою руку.

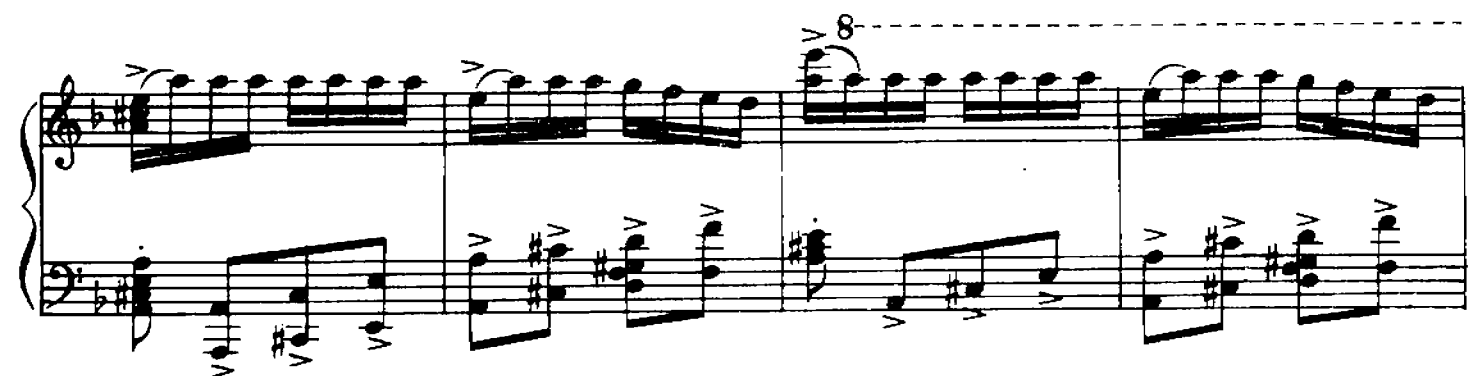
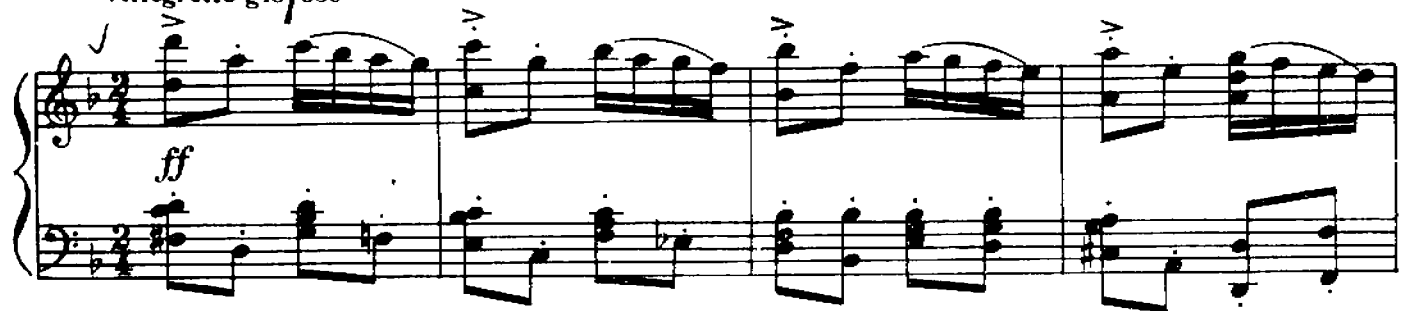
Двічі

Спіши, милий, спаси мене ✓
 Од лютой напасти!
 За нелюбом коли буду,
 То мушу пропасти!

Двічі

Завіса

Allegretto gioioso

First system of musical notation. The treble staff features a melodic line with eighth-note patterns and slurs. The bass staff provides harmonic support with chords and a few moving lines. A dynamic marking of *p sub.* is present in the middle of the system.

p sub.

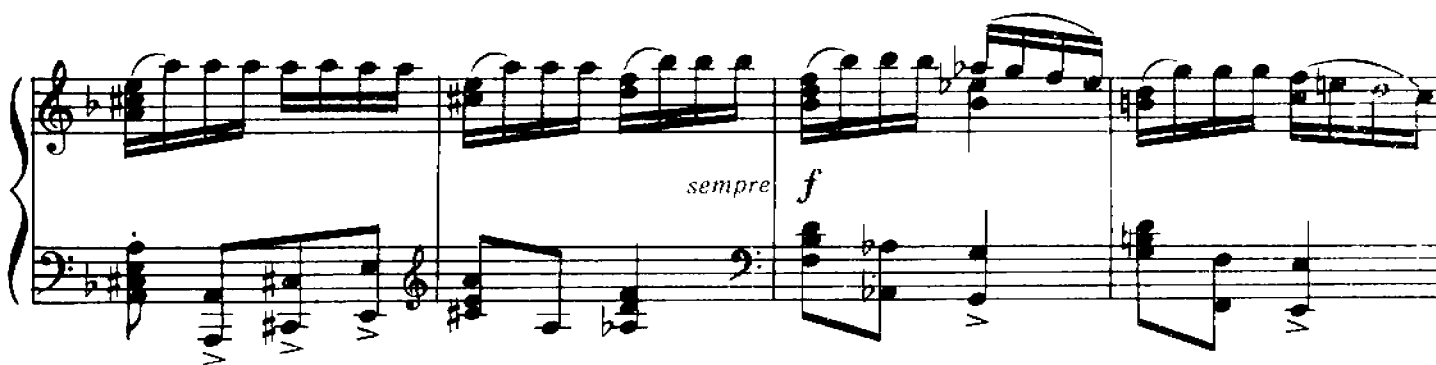
Second system of musical notation. The treble staff continues the melodic development. The bass staff has a more active role with eighth-note patterns. A dynamic marking of *f* is present in the middle of the system.

f

Third system of musical notation. The treble staff shows a continuation of the melodic theme. The bass staff features a series of chords with accents. A dynamic marking of *f* is present in the middle of the system.

f

Fourth system of musical notation. The treble staff continues with the melodic line. The bass staff has a more active role with eighth-note patterns. A dynamic marking of *sempre f* is present in the middle of the system.

sempre f

Fifth system of musical notation. The treble staff continues with the melodic line. The bass staff has a more active role with eighth-note patterns. A dynamic marking of *f* is present in the middle of the system.

f

8-

Andante cantabile

mp*cresc.**f*

Sostenuto

*cresc.**f**dim.**rall.**ben marcato*

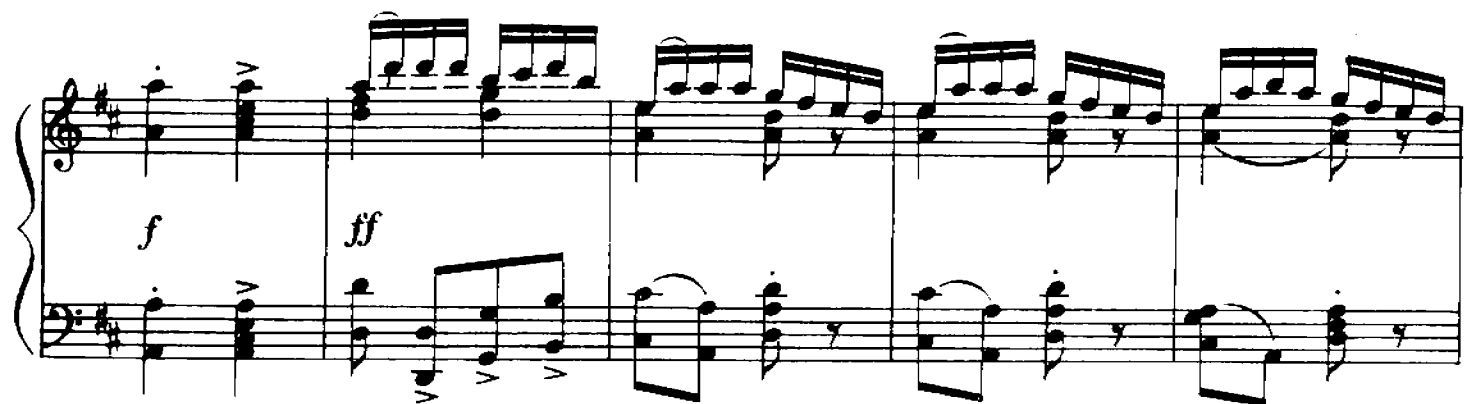
Allegro come prima

rall. molto

f

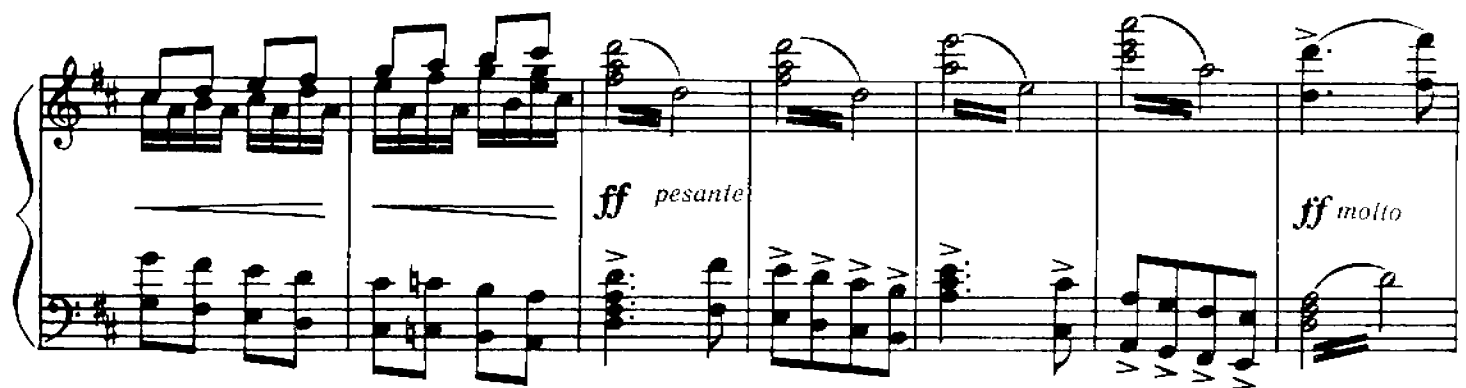
This system contains the first two staves of music. The top staff begins with a treble clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a 2/4 time signature. It features a complex, rapid melody with many beamed sixteenth and thirty-second notes. The bottom staff begins with a bass clef and the same key signature and time signature, providing a harmonic accompaniment with chords and moving lines. The tempo marking 'Allegro come prima' is at the top right, 'rall. molto' is in the middle, and the dynamic 'f' is below the first measure of the bottom staff.

f

ff

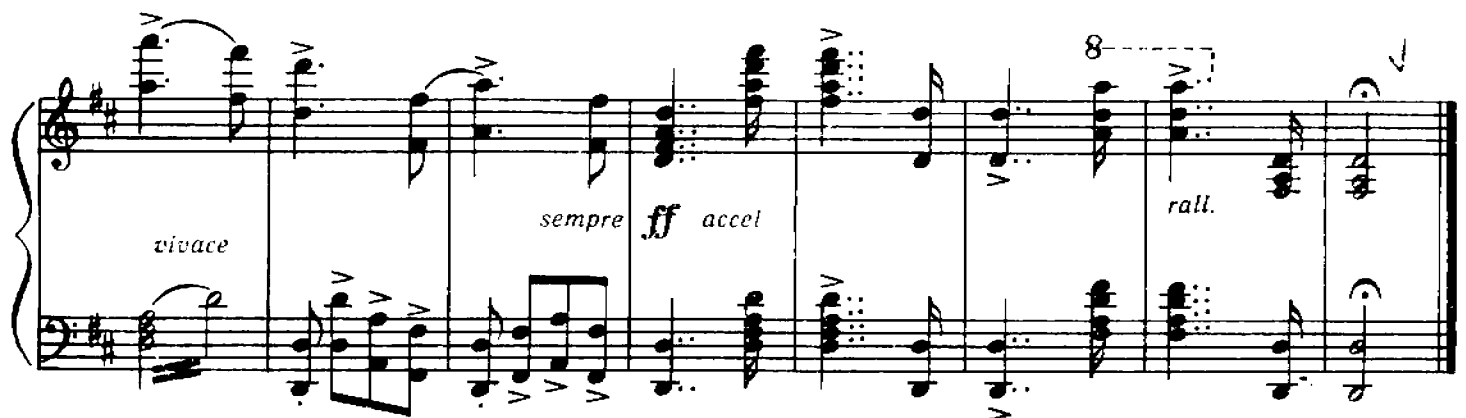
This system contains the third and fourth staves of music. The top staff continues the rapid melody from the first system. The bottom staff features a more active bass line with frequent sixteenth-note patterns. The dynamic 'f' is at the start of the third staff, and 'ff' appears in the middle of the fourth staff.

ff pesante

ff molto

This system contains the fifth and sixth staves of music. The top staff has a more melodic and sustained character, with some measures containing whole notes and half notes. The bottom staff continues with a rhythmic accompaniment. The dynamic 'ff pesante' is in the middle of the fifth staff, and 'ff molto' is at the end of the sixth staff.

vivace

sempre *ff* accel

rall.

8

This system contains the seventh and eighth staves of music. The top staff features a melodic line with some grace notes and slurs. The bottom staff has a rhythmic accompaniment. The tempo marking 'vivace' is at the start of the seventh staff. 'sempre ff accel' is in the middle, and 'rall.' is towards the end. A measure rest marked '8' is in the seventh staff. The system concludes with a double bar line.

ДІС ДРУГА

Та сама вулиця до річки.

Я В А І

Микола (сам).

ТА НЕМАЄ В СВІТІ ГІРШ НІКОМУ

Andante vigoroso

mf

f

Микола

Та не_ма_є в сві_ті гірш ні_ко_му,

mf

як бур-ла-ці мо-ло-до-му. Гей, гей!

Як бур-ла-ці мо-ло-до-му.

Та немає в світі гірш нікому, як бурлаці молодому
Гей, гей! Як бурлаці молодому
Бурлак ходить, заробляє, аж ніг він заливляє.
А хазяїн його дає, а хазяйка дорікає:
Де ж ти, хлопче, полюбився, що по нозі заросився?
Був я в лісі, був я в полі, шукав козак своєї долі...

Один собі живу на світі, як билинка на полі: сирота — без роду, без племені, без талану і без приноту. Що робити — і сам не знаю. Був у городі, шукав міста — по сирізь опіанився. *(Думає)*. Од-
важусь у пекло на три дні! Піду на Тамань, пристану до чорноморців. Хоть із мене і непоказний ко-
зак буде, то єсть же і пегіднійший од мене. Люблю я козаків за їх обичай! Вони коду не п'ють, то лю-
дей б'ють, а все не їдують...

Так і я з чорноморцями буду тетерю їсти, горілку пити, спільку курити і черкес б'яти. Тільки
там треба утайти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба висоватись. Та се невелика
штука. І дурнем не трудно приховатись.

Петро (виходить, він не бачить Миколи, співає).

СОНЦЕ НИЗЕНЬКО

Andante

p

poco rall.

mf

f

Петро

Сон — це — ни — зень — ко, ве — чір — бли — зень — ко,

P

п. спі_ шу до те_ бе, ле_ чу до

те_ бе, мо_ є сер_ день_ ко! Мо_ є сер_

— день_ ко!

1.2.3 4

p *ff*

Сонце низенько, вечір близенько. ✓
 Спішу до тебе, лечу до тебе,
 Моє серденько! (2)

Ти обіщалась мене вік любити. ✓
 Ні з ким не знатись і всіх цуратись,
 А для мене жити! (2)

Серденько моє, колись ми обоє
 Любились вірно, чесно, примірно
 І жили в покої. (2)

Ой як я прийду, тебе не застану, ✓
 Згорну рученьки, згорну біленькі
 Та й нежив*я стану... (2)

Микола (набік). Се не із нашого села і вовся мені незнакомий.

Петро (набік). Яке це село? Воно мені не в приміту.

Микола (підходить до Петра). Здоров, пане-брате! Ти, здається, не тутешній?

Петро. Ні, пане-брате.

Микола. Відкіль же ти?

Петро. Я?... (Усміхається.) Не знаю, як би тобі сказати — відкіль хочеш...

Микола. Та уже ж ти не забув хоть того міста, де родився?

Петро. О, запевне не забув, бо й вовся не знаю.

Микола. Та що ж ти за чоловік?

Петро. Як бачиш: бурлака на світі; тиняюсь од села до села, а тепер іду в Полтаву.

Микола. Може у тебе родичі єсть в Полтаві або знакомі?

Петро. Нема у мене ні родичів, ні знакомих. Які будуть знакомі або родичі у сироти?

Микола. Так ти, бачу, такий, як і я — безпритульний.

Петро. Нема у мене ні кола, ні двора: весь тут.

Микола. О, братіку (бере Петра за руку). Знаю я добре, як тяжко бути сиротою і не мати містечка, де б голову приклонити.

Петро. Правда твоя, брате; но я, благодареніє богу, до сього часу прожив так на світі, що ніхто нічим мене не уразить. Не знаю, чи моя однакова доля з тобою, чи од того, що і ти чесний парубок, серце моє до тебе склоняється, як до рідного брата. Будь моїм приятелем...

Я В А І І І

Возний і виборний виходять з Терпилишиної хати. У возного рука пов'язана шовковою хусткою, у виборного через плече старостинський рушник.

Микола і Петро одходять набік. Возний з задовolenним лицем походить.

Виборний (стає у дверях і голосно говорить у хату). Та ну-бо, Борисе, іди з нами! Мені до тебе діло єсть.

Терпилиха (з хати). Дайте йому покой, пане виборний! Пехай трохи прочумається.

Виборний. Та надворі швидше провітриться.

Терпилиха. В хаті лучше: тут ніхто не побачить і не осудить.

Виборний. За всі голови! (Відходить від дверей.) Не соромно, хоть на сватанні і через край смикнув окаєнної варенухи. (Побачив Миколу.) Здоров, Миколо! Що ти тут робиш? Давно вернувся із города?

Возний. Не обрітається лі в городі новинок каких курйозних?

Виборний. Адже ти був на базарі,— що там чути?

Микола. Не чув, далєбі, нічого. Та в городі тепер не до новин; там так старі домн ламають, та улиці застроюють новими домами, та криньки красять, та якісь пішоходи роблять, щоб в грязь добре бач, ходити було пішки, що аж дивитись мило.

Возний. Дивитись мило, а слухати, що міщанство і купечество говорить, чи мило, чи ні?

Виборний. А що ж вони будуть говорити? Не тепер же та й не од себе видумали таку перестройку города. Хто ж виноват безпечним людям, що не запаслися заздалегідь деревом, досками і дранню. Од того і тяжко. Ви думаете весело і старшині принуждати других виконати те, що їм велить? Та що ж робить, нігде дітись, коли треба управлятись.

Возний. Що правда, то правда; трохи крутенько загалили, так і те ж треба сказати, що всякий господар для себе ж і стройть.

Микола. Інчі хати такі були, що як би не веліли порозламовати, то б од вітру самі попадали і подавили б своїх хазяїнів. Коли прислухатись, хто більше грмає на сю перестройку, то одні тузи, багаті. А середнього розбору мовча строятъ. Да уже ж і город буде, мов мак цїте! Якби покойні шведи, що загинули під Полтавою, повставали, то б тепер не пізнали Полтави!

Возний. По крайній мірі — тее-то як його — чи не чути чого об обидах, спорах і грабежах, і — тее-то як його — о жалобах і позвах?

Виборний. Та що його питати: він по городу гав ловив та витрішки продавав... (До Миколи.) Чом ти, йолоне, не кланяєшся пану возному та не поздоровиш його? Адже бачиш — він заручився.

Микола. Поздоровляю вас, добродію... А з ким же бог привів?

Возний. З найкращою зо всього села і всіх прикосновенних околиць дівницею.

Виборний. Не скажемо, нехай кортить! (Одходить.) А се що за парубок?

Микола. Се мій знакомий; іде з Коломака в Полтаву на заробіток.

Возний. Хіба-разві — тее-то як його — із Коломака через наше село дорога в город?

Петро. Я нароще прийшов сюда з ним побачиться.

(Возний і виборний виходять.)

Петро і Микола

Петро. Се старший у вашому селі?

Микола. Якій чорт, він живе тільки тут, бач, возний — так і бундючиться, що помазався паном. Юриста завзятий і хапун такий, що і з рідного батька злупить!

Петро. А то, другий?

Микола. То виборний Макогоненко; чоловічок і добрий був би, так біда — хитрий, як лисиця, і на всі сторони мотається; де не посій, там і уродиться, і уже де і чорт не зможе, то пошли Макогоненка, зараз докаже.

Петро. Так він штука! Кого ж вони висватали?

Микола. Я догадуюсь; тут живе одна бідна вдова з дочкою, то, мабуть, на Наталці возний заставався, бо до неї багато женихів залицялись.

Петро (*вбік*). На Наталці?.. (*Заспокоївшись*.) Но Наталка не одна на світі. (*До Миколи*.) Так, видно, Наталка багата, хороша і розумна?

Микола. Правда, хороша і розумна, а до того і добра: тільки не багата. Вони недавно тут поселились і дуже бідно живуть. Я далекий їх родич і знаю їх бідне поживання.

Петро. Де ж вони перше жили?

Микола. В Полтаві.

Петро (*жахається*). В Полтаві!..

Микола. Чого ж ти не своїм голосом крикнув?

Петро. Микола, братіку мій рідний! Скажи по правді: чи давно уже Наталка з матір'ю тут живуть, і як вони прозиваються?

Микола. Як тут вони живуть... (*Говорить, розтягуючи, немов собі на думці розважає час*.) Четвертий уже год. Вони оставили Полтаву зараз по смерті Наталчиного батька.

Петро (*скрикнув*). Так він умер?!

Микола. Що з тобою робиться?

Петро. Нічого, нічого... Скажи, будь ласкав, як вони прозиваються?

Микола. Стара прозивається Терпилиха Горпина, а дочка — Наталка.

Петро (*сплеснув руками, закриває ними лице, голову схилив, стоїть непорушно*).

Микола (*б'є себе по лобі й робить знак, наче щось обгадав*). Я не знаю, хто ти, і тепер не питаюся, а тільки послухай:

Allegretto

Микола

mf

ten.

Вітер віє го-ро-ю, лю-бивсь Пет-русь зо мно-ю,

mf

colla parte

f

ой, ли-хо, не Пет-русь, ли-це бі-ле, чор-ний ус! чор-ний ус!

f

Вітер віє горою.
Любивсь Петрусь зо мною.
Ой, лихо, не Петрусь,
Лице біле, чорний ус!
Полюбила Петрусь,
І сказати боюся,
Ой, лихо...
А за того Петрусь
Біла мене малуся,
Ой, лихо...
Де ж блукає мій Петрусь,
Що і досі не вернувся?
Ой, лихо...
Я хоть дівка молода,
Та вже знаю, що біда,
Ой, лихо...

Daici

А що, може, не одгадав? (Обіймає Петра.)

Петро. Так, угадав! Я — той нещасний Петро, якому Наталка припівала сю пісню, якого вона любила і обіщала до смерті не забути, а тепер...

Микола. Що ж тепер? Іще ми нічого не знаємо, може і не її заставали.

Петро. По серце моє замирає, начувається для себе великого горя. Братіку Миколо, ти говорив мені, що ти їх родич, чи не можна тобі довідатися о сватанні Наталки? Нехай буду знати свою долю!

Микола. Чому не можна? Коли хочеш, я зараз піду і все розвідаю. Ти скажи мені, чи говориш Наталці, що ти тут?

Петро. Коли вона свободна, то скажи за мене, а коли заручена, то краще не говори. Нехай буду один я горювати і сохнути з печалі. Щастю їй згадувати об'їм, кого так легко забула!

Микола. Стережись, Петре, нарікати на Наталку. Скільки я знаю її, то вона не с того іде за вольного, що тебе забула. Подожли ж мене тут. (Іде до Терпилихи.)

Петро (сам). Чотири годи уже, як розлучили мене з Наталкою. Я бідний був тоді і любив Наталку без всякої надії. Тенер, паживши кривавим потом копійку, спішив, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки; но вмісто багатого батька, пайшов матір і дочку в бідності і без поміщі. Все, здається, близило мене до щастя; но, як на те, треба ж опізнитись одним днем, щоб горювати во всю жизнь! Кого безталання напале, тому нема ні в чім удачі. Правду у тій пісні сказано, що сусідові все удається, всі його люблять, всі до його липнуть, а другому все як одрізано. (Співає.)

ОИ НЕ ШУМИ, ЛУЖЕ

Andante poco moderato

The piano introduction consists of two staves. The right hand plays a melody with eighth and sixteenth notes, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and moving lines. The tempo is marked 'Andante poco moderato' and the dynamics include a forte 'f' marking.

marcato e ben cantando

Петро

Ой не шу- ми, лу- же, зе- ле- ний бай- ра- че,

allarg.

mf a tempo

не плач, не жу- ри- ся, мо- ло- дий ко- за- че.

dim.

Музична партитура з голосом (p.) та фортепіано. Голосні частини мають ліричні мелодії з динамічними позначеннями *f* (форте) та *dim.* (димо). Фортепіано грає супровід з акордами та рухомими лініями. В кінці партитури позначено *Fine*.

Не плач, не жу-ри — ся, мо-ло-дий ко-за-че.

Он не шуми, дуже, ведений байраче, ✓
Не плач, не журися, молодий козаче. (2)

Не сам же я плачу, плачуть карі очі, ✓
Що нема спокою ані вдень ні вночі. (2)

Сусіди близькії — вороги тяжкії,
Не велить ходити, дівчину любити. (2)

Я ж буду ходити і буду любити, ✓
Ще й до себе візьму, буду з нею жити. (2)

Я В А V I

Виборний (вийшов тим часом на вулицю, слухав-слухав, а тоді каже до Петра). Ти, небоже, і співака добрий.

Петро. Не так, щоб дуже — от аби-то.

Виборний. Скажи ж мені, відкіль ти йдеш, куди, і що ти за чоловік?

Петро. Я собі бурлака; шукаю роботи по всіх усядах і тепер іду в Полтаву.

Виборний. Де ж ти бував, що ти видав і що чував?

Петро. Довго буде все розказовати. Був я і у моря, був на Дону, був на лінії, заходив і Харків.

Виборний. І в Харкові був? Ленський то десь город?

Петро. Гарний город; там всього доброго єсть, я і в театрі був.

Виборний. Де? В театрі? А що се таке театр, город чи містечко?

Петро. Ні, се не город і не містечко, а в городі вистроєний великий будинок. Туда ввечері з'їжджаються пани і сходяться всякі люди, хто заплатити може, і дивляться на комедію.

Виборний. На комедію! (Здивовано.) Ти ж бачив, пане-брате, сю комедію, яка вона?

Петро. І не раз бачив. Це таке диво — як побачиш раз, то і вдруге схочеться.

Я В А V I I

Ті ж і возний

Возний. Що ти тут, старосто мій, — тее-то як його — розглагольствуєш з пришельцем?

Виборний. Та тут диво, добродію; сей парняга був у театрі та бачив і комедію і зачав було мені розказовати, яка вона, так ви перебили.

Возний. Комедія, сиріч, лицедійство. (До Петра.) Продолжай, вашець...

Петро. На комедії одні виходять, — поговорять, поговорять та й підуть; другі вийдуть, — те ж роблять; деколи під музику співають, сміються, плачуть, лаються, б'ються, стріляються, колються і умирають.

Виборний. Так така то комедія? Єсть же на що дивитись, коли люди убиваються до смерті; нехай їй всячина!..

Возний. Они не убиваються і не умирають — тее-то як його — наостане; а тільки так удають іскусно і прикидаються мертвими. О, якби справді убивалися, то б було за що гроші заплатити!

Виборний. Так се тільки гроші видурюють! Скажи ж, братіку, яке тобі лучше всіх полюбилося, як каже пан возний, лицемірство?

Возний. Не лицемірство, а лицедійство.

Виборний. Ну, ну! лицедійство...

Петро. Мені полюбилась наша малоросійська комедія; там була Маруся, був Климовський, Пруднус і Грицько.

Виборний. Розкажи ж мені, що вони робили, що говорили.

Петро. Співали московські пісні на наш голос, Климовський танцював з москалем. А що говорили, то трудно розібрати, бо сю штуку написав москаль по-нашому і дуже поперевертав слова.

Виборний. Москаль? Нічого ж і говорити. Мабуть, вельми нашкодив і наколотив гороху з капустою.

Петро. Климовський був письменний, компоновав пісні і був виборний козак; служив у полку пана Кочубея на баталії з шведами, під нашою Полтавою.

Возний. В полку пана Кочубея? Но в славній полтавській времена — тее-то як його — Кочубей не бил полковником і полка не іміл; ібо і пострадавший от ізверга Мазепи за вірність к государю і отечеству Василій Леонтійович Кочубей бил генеральним суддею, а не полковником.

Виборний. Так се так, не во гнів сказати: букибарабанбашта, шануючи бога і вас.

Возний. Великая неправда виставлена перед очі публичності. За сіє малоросійська літопись вправі припозвать сочинителя позвом к отвіту.

Петро. Там і Іскру почитують.

Возний. Іскра, шурин Кочубея, бил полковником полтавським і пострадал вмісті з Кочубеем, мало не за год до Полтавської баталії; то думать треба, що і полк не ему принадлежал во время сражения при Полтаві.

Петро. Там Пруднуса і писаря його Грицька дуже брідко виставлено, що ніби то царську казну затаїли.

Возний. О, се діло можливе і за се сердиться не треба. В сім'ї не без виродка — тее-то як його. Хіба єсть яка земля, праведними ювами населена? Два плута в селі і селу безчестя не роблять, а не тільки цілому краєві.

Виборний. От то тільки нечепурно, що москаль взявся по-нашому і про нас писати, не бачивши зроду ні краю і не знавши звичаїв і повір'я нашого. Коли не піл...

Возний (*перебиваючи*). Полно, довольно, годі, буде балакати. Тобі яке діло до чужого хисту? Ходім лиш до будучої моєї тещі. (*Виходять.*)

ЯВА VIII

Петро (*сам*). Горько мені слухати, що Терпилиху зовуть другий, а не я, тещею. Так Наталка не моя? Наталка, котру я любив більше всього на світі; для котрої одважовав жизнь свою на всі біди, для котрої стогнав під тяжкою роботою, для котрої скитався на чужині і зароблену копійку збивав докучи, щоб розбагатіть і назвать Наталку своєю вічно! І коли сам бог благословив мої труди. Наталка тогді достається другому! О злая моя доле! Чом ти не такая, як у других? (*Співає.*)

ОЙ ТА ИШОВ КОЗАК З ДОНУ

Sostenuto

mp

cresc.

Adagio

f

p

Петро

p

Ой та йшов ко- за-к з До- ну,

f largamente *rall.* *p* *pp*

poco cresc *f* *meno f*

та з До- ну до- до- му, та з До- ну до- до- му,

poco cresc. *pp* *pp*

dim. e rall.

та сів над во- до- ю.

pp *Fine*

Ой та йшов козак з Дону, та з Дону додому.
Та з Дону додому, та сів над водою.

Сівши над водою, проклинає долю:
Ой, доле, ж моя доле, доле моя злая!

Доле моя злая, чом ти не така!
Чом ти не така, як доля чужая?

Другим даєш лишне, мене ж обижаєш,
І що мені миле, і те однімаєш!

Петро і Микола

Петро. А що, Миколо! Яка чутка?

Микола. Не успів нічого і спитати. Дихий приніс возного з виборним. Та тобі б треба при-
таїтись де-небудь. Наталка обіщала на час сюди вийти.

Петро. Як же я удержусь не показатись, коли побачу свою милу?

Микола. Я кликну тебе, коли треба буде.

(Петро ховіється.)

ЯВА X

Микола і Наталка

Наталка *(швиденько виходить)*. Що ти хотів сказати мені, Миколо? Говори швидче, бо за
мною зараз збігаються.

Микола. Нічого. Я хотів спитати тебе, чи ти справді посватана за возного?

Наталка *(судно)*. Посватана... Що ж робить; не можна більше сопротивлятися матері!
Я і так скільки одвільювалася і всякий раз убивала її своїм одказом.Микола. Ну, що ж? Возний — не взяв його враг — заavidний жених. Не бійсь, полюбиться,
а може і полюбивсь уже?Наталка *(докірливо)*. Миколо, Миколо! Не гріх тобі тепер надо мною сміятись! Чи можна
мені полюбити возного, або кого другого, коли я люблю одного Петра. О, коли б ти знав його, по-
жалів би і мене і його.Микола. Петра? *(Співає.)*

Що за того Петруся

Била мене магуся.

Ой, лихо — не Петрусь,

Лише біле, чорний ус!

Наталка *(заплакавши)*. Що ти мені згадав! Ти роздираєш моє серце. О, я бідна! *(Мовчить,
потім показує на річку.)* Бачиш Ворскло?... Або там, або ні з ким.Микола *(показує в той бік, де Петро сховався)*. Бачиш ту сторону? Отже і в Ворсклі не бу-
деш, і журитись перестанеш.

Наталка. Ти, мені здається, побувавши довго в городі, ошалів і совсім не тим став, що був.

Микола. Коли хочеш, то я так зроблю, що і ти не та будеш, що тепер.

Наталка. Ти чорт знаєть що верзеш, піду лучше додому. *(Хоче піти.)*Микола *(не пускає її)*. Пожди, одно слово вислухай, та й одв'яжись од мене.

Наталка. Говори ж — що таке?

Микола. Хочеш бачити Петра?

Наталка. Що ти? Перехрестись! Де б то він взявся?

Микола. Він тут, та боїться показатись тобі, потому що ти посватана до возного.

Наталка. Чого ж йому боятись? Нам не гріх побачитись, я іще не вінчана... Та ти обма-
нуєш!..

Микола. Не обманюю, — приглядайся! Петре, явсь!

Наталка *(побачила Петра, скрикнула)*. Петре!Петро. Наталко!.. *(Обнімаються.)*Микола *(співає)*.

Поблакувавши, мій Петрусь,

До мене оп'ять вернувся.

Ой, лихо, не Петрусь

Лише біле, чорний ус!

Петро. Наталко! В який час я тебе зустрічаю!.. І для того тільки побачились, щоб навіки роз-
лучитись.Наталка. О, Петре! Скільки сльоз вилила я за тобою. Знаю тебе і затим не питаюся, чи
іще ти любиш мене, а за себе — божусь...Микола *(перебиває)*. Об любові поговорите другим разом, лілшим часом; а тепер поговоріте,
як з возним розв'язатись.

Наталка. Не довго з ним розв'язатись: не хочу, не піду, та й кінці в воду!

Петро. Чи добре так буде? Твоя мати...

Наталка (*перебиває*). Мати моя хотіла, щоб я за возного вишла замуж з тим, що тебе не було. А коли ти прийшов, то возний мусить одступитися.

Петро. Возний — пан, чиновний і багатий, а я не маю нічого. Вам з матір'ю треба підпори й зашити, а я через себе ворогів вам прибавлю, а не помош подам.

Наталка. Петре! Не так ти думав, як одходив!

Петро. Я однаковий, як тоді був, так і тепер, і скажу тобі, що і мати твоя не погодиться проміняти багатого зятя на бідного.

Микола. Трохи Петро неправду говорить.

Наталка. Одгадую своє нещастя! Петро більше не любить мене і йому нужди мало, хоть би я і пропала. От яка тепер правда на світі!

ПІДЕШ, ПЕТРЕ

Andante

mf *f*

p Наталка

Пі-деш, Пе-тре, до ті-є-ї, я-ку те-пер лю-биш,
Ко-ли б лю-бив по-прежньо-му, то б не мав цу-рать-ся;
Я жи-знь сво-ю не-на-вид-жу, з сер-цем не звла-ді-ю,

p

cresc.

1 2

не-ред не-ю ме-не, бід-ну, за лю-бов о-су-диш. // су-диш.
не по-пус-тив сво-ю ми-лу дру-го-му дос-тать-ся. // статъ-ся.
ко-ли Пет-ро мій не бу-де, то смерть за-по-ді-ю. // ді-ю.

cresc. *dim.*

Петро

mf

Я дру-го-ї не лю-бив і лю-бить не бу-ду,
 Люб-лю те-бе по-преж-ньо-му, не ду-мав цу-рать-ся;
 Ко-ли вір-но Пе-тра лю-биш, так жи-ви для йо-го,

mf

cresc.

те-бе ж, мо-є сер-де-нят-ко, по смер-ть не за-бу-ду.
 не по-пу-щу мо-ю ми-лу дру-го-му дос-тат-ь-ся.
 мо-лись бо-гу, мо-я ми-ла, не стра-шись ні-ко-го.

rit f

Бог по-мо-же сер-цям вір-ним пе-ре-жи-ти

rit f

бу-ду-сть-ся. Бог по-мо-же сер-цям вір-ним пе-ре-жи-ти
 ко-го.

mf

му — ки; ду — ші на — ші з'ед — на — ли — ся, з'є — ди — нить і

му — ки; ду — ші на — ші з'ед — на — ли — ся, з'є — ди — нить і

ру — ки. ру — ки.

ру — ки. ру — ки.

Наталка
 Ідеш, Петре, до тієї, яку тепер любиш. ✓
 Перед нею мене, бідну, за любов осудиш. (2)

Петро
 І другої не любив і любити не буду. ✓
 Тебе ж, моє серденько, по смерті не забуду. (2)

Наталка
 Коли б любив по-прежньому, то б не мав цуратися;
 І пустину свою милу другому достатися. (2)

Петро

Люблю тебе по-прежньому, не думав цуратися;
Не попушу мою милу другому достатися.

Наталка

Я жизнь свою ненавижду, з серцем не звладію,
Коли Петро мій не буде, то смерть заподію.

Петро

Коли вірно Петра любиш, так живи для його,
Молись богу, моя мила, не страшись нікого.

Обоє

Бог допоможе серцям вірним пережити муки;
Душі наші з'єдналися, з'єдинить і руки.

Микола. Так, Наталко! Молись богу і надійся од його всього доброго. Бог так зробить, що ви обоє незчуєтесь, як і щастя на вашій стороні буде.

Наталка. Я давно уже поклялась і тепер клянусь, що крім Петра ні за ким не буду. У мене рідна мати — не мачуха, не схоче своєї дитини погубити.

Петро. Дай боже, щоб її природна доброта взяла верх над приманою багатого зятя.

Наталка. Петре! Любиш ти мене?

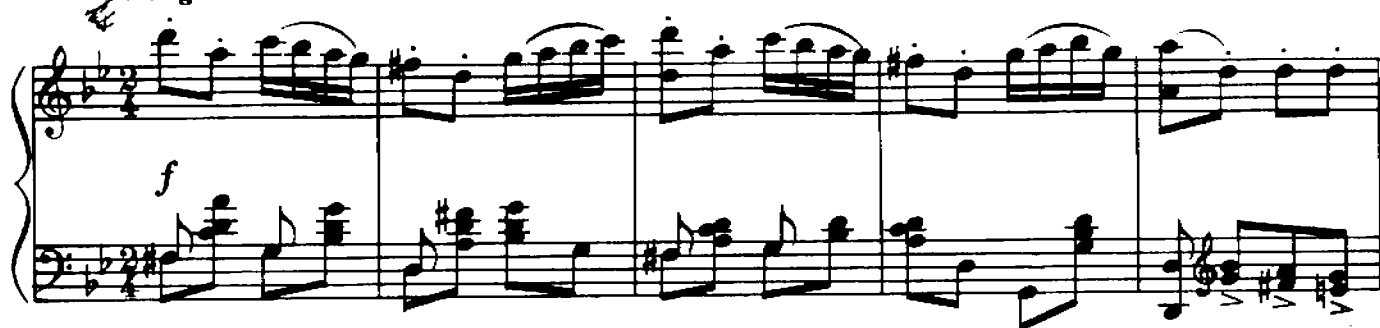
Петро. Ти все-таки не довіряєш? Люблю тебе більше, як самого себе.

Наталка. Дай же мені свою руку! *(Взявши руки.)* Будь же бодрим і мені вірним, а я на вік твоя.

Микола. Ай Наталка! Ай Полтавка! От дівка, що і на краю пропасті не тільки не здригнулась, но і другого піддержує *(Наталці.)* За се заспіваю тобі пісню про Ворскло, щоб ти не важилась його прославляти собою, воно і без тебе славне. *(Співає.)*

ВОРСКЛО РІЧКА

Allegretto

Микола

Ворскло річ_ка не_ве_лич_ка,

cresc.

f

те_ че здав_на, ду_ же слав_на не во_ до_ ю, а вій_ но_ ю, де швед по_ ліг

го_ ло_ во_ ю. Не во_ до_ ю, а вій_ но_ ю, де швед по_ ліг го_ ло_ во_ ю.

cresc. *f*

cresc. *f*

Più mosso *f*

Ворскло річка невеличка,
Тече здавна, дуже славна
Не водою, а війною,
Де швед поліг головою.

Двічі

Ворскло зріло славне діло,
Як цар білий, мудрий, смілий.
Побив шведську вражу силу
І насипав їм могилу.

Двічі

Козаченьки з москалями
Потішались над врагами.
Добре білясь за Полтаву
Всій Росії в вічну славу!

Двічі

Петро. Отже ідуть...
Микола. Крінься, Петре, і ти, Паталко!.. Наступає хмара і буде великий грім.

Виходять возний, виборний і Терпилиха.

Виборний. Що ви тут так довго роздабарюєте?

Возний. О чем ви — тее-то як його — бесідуєте?

Терпилиха (*побачивши Петра*). Ох, мені лихо!

Наталка. Чого ви лякаєтесь, мамо? Се Петро.

Терпилиха. Свят, свят, свят! Відкіль він взявся? Се мара!

Петро. Ні, се не мара, а се я — Петро, і тілом, і душею.

Возний (*до виборного*). Що се за Петро?

Виборний. Се, мабуть, той, що я вам говорив, Наталчин любезний, пройдисвіт, ланець.

Возний (*до Петра*). Так ти, вашець, Петро? Чи не можна б тее-то як його — убиратись своєю дорогою, бо ти, кажеться, бачиться, видиться, здається, меж нами лишній.

Наталка. Почому ж він лишній?

Терпилиха. І відомо — лишній, коли не в час пришов хати холодити.

Петро. Я вам ні в чім не помішаю, кінчайте з богом те, що начали.

Наталка. Не так-то легко можна окончити те, що вони начали.

Возний. А по якій би то такої резонної причині?

Наталка. А по такій причині: коли Петро мій вернувся, то я не ваша, добродію.

Возний. Однак ж, вашеці просе, ви рушники подавали, сиріч — тее-то як його — ти одружилася зо мною.

Наталка. Далеко іще до того, щоб я з вами одружилася! Рушники нічого не значать.

Возний (*до Терпилихи*). Не прогнівайся, стара. Дочка твоя — тее-то як його — нарушаєть узаконений порядок. А понеже рушники і шовковая хустка суть доказательства добровольного і непринужденного єя согласія бити моею сожительницею, то в такому випадку станете пред суд, заплатите пеню і посидите на вежі.

Виборний. О, так! так! Зараз до волосного правленія та і в колоду.

Терпилиха (*злякавшись*). Батечки мої, умилосердітесь! Я не одступаю од свого слова. Що хочете робіте з Петром, а Наталку, про мене, зв'яжіте і до вінця ведіте.

Наталка. Не докажуть вони сього. Петро нічого не виноват, а я сама не хочу за пана возного: до сього силою ніхто мене не принудить. І коли на те іде, так знайте, що я вічно одрікаюсь од Петра і за возним ніколи не буду.

Микола. Що тепер скажуть?

Виборний. От вам і Полтавка! Люблю за обичай!

Терпилиха. Вислухайте мене, мої рідні! Дочка моя до сього часу не була такою упрямою і смілою; а як прийшов сей (*показує на Петра*) шибеник, пройдисвіт, то і Наталка обезуміла і зробилася такою, як бачите. Коли ви не випровадите відсіль сього голодрабця, то я не ручаюсь, щоб вона і мене послухала.

Возний і виборний (*разом*). Вон, розбишако, із нашого села зараз... І щоб і твій дух не пах! А коли волею не підеш, то туду заправторимо, де козам роги правлять.

Терпилиха. Зслизни, маро!

Петро. Утихомиртесь на час і вислухайте мене: що ми любилися з Наталкою, про те і богу, і людям ізвісно; но щоб я Наталку одговорював іти замуж за пана возного, научав дочку не слухати матері і поселяв несогласіє в сім'ї — нехай мене бог накаже! Наталко, покорися своїй долі, послухай матері, полюби пана возного і забудь мене навіки! (*Обертається й утирає сльози. Всі виявляють співчуття до горя Петра, навіть і возний.*)

Терпилиха. Добрий Петро! Серце моє против волі за його вступається.

Наталка плаче, возний замислюється.

Виборний. Що не говори, а мені жаль його.

Микола. На чім то все це окошиться?

Возний (*до Петра*). Ти, вашець, — тее-то як його — куди тепер помандруєш?

Петро. Я ішов в Полтаву, но тепер піду так, щоб ніколи сюда не вертатись... Іще пару слов скажу Наталці: Наталко! Я через тебе оставив Полтаву і для тебе в дальніх сторонах трудився чотири годи; ми з тобою вирости і згодовалися вкупі у твоєї матері, ніхто не воспретить мені почитати тебе своєю сестрою. Що я нажив — все твоє: на, возьми! (*Виймає з-за пазухи зав'язані в хустку гроші.*) Щоб пан возний ніколи не попрекнув тебе, що взяв бідну і на тебе іздержався! Прощай! Шануй матір нашу, люби свого суженого, а за мене одправ панахиду.

Наталка. Петре! Нещастя моє не таке, щоб грішми можна од його одкупитись: воно (*показує на серце*) тут! Не треба мені грошей твоїх. Вони мені не допоможуть. Но бідою нашою не потішаться вороги наші... І мій житні кінець не далеко... (*Схиляється на плече Петрові.*)

Терпилиха (*підбігає і обнімає Петра*). Петре!
 Наталка (*обіймає Петра*). Мамо! Кого ми теряємо!
 Микола (*до виборного*). А тобі як він здається?
 Виборний. Такого чоловіка, як Петро, я зроду не бачив!
 Возний (*виходячи наперед*). Размишляв я предовольно і нашел, що великодушний поступок
 всякої страсті в нас пересиливаєть. Я — возний і, признаюсь, что от рожденія моего расположен к
 добрим ділам; но, за недосужністю по должності і за другими клопотами, доселі ні одного не зді-
 лал. Поступок Петра, тільки усердний і без примісу ухищрення, подвигаєть мене на нижеслідующее...
 (*До Терпилихи*.) Ветхая деньми! благословиши лі на благоє діло?

Терпилиха. Воля ваша, добродію! Що не зробите, все буде хороше: ви у нас пан
 письменний.

Возний. Добрий Петре і бойкая Наталко! Приступіте до мене! (*Бере їх за руки, підводить
 до матері*.) Благослови дітей своїх щастям і здоров'ям. Я одказуюсь од Наталки і уступаю Петру
 во вічне і потомственное владініє з тим, щоб зробив її благополучною. (*До глядачів*.) Поєліку же
 я — возний, то по привілегії, Статутом мні наданою, заповідаю всім: «где два б'ються — третій не
 мішайсь!» і твердо пам'ятовать, що насильно милим не будеш.

Петро і Наталка (*обнімають матір*). Мати наша рідная, благослови нас!

Терпилиха. Бог з'єднає вас чудом, нехай вас і благословить своєю благостію...

Микола. От такі то наші полтавці! Коли діло піде, щоб добро зробити, то один перед дру-
 гим хватаються.

Виборний. Наталка — по всьому полтавка, Петро — полтавець, та й возний, здається, не з
 другої губернії.

Петро. Наталко! Тепер ми ніколи не розлучимося. Бог нам поміг перенести біди і напасті, він
 допоможе нам вірною любовію і порядочною життю бути приміром для других і заслужить прозвище
 добрих полтавців. Заспівай же, коли не забула, свою пісню, що я найбільше люблю.

Наталка. Коли кого любиш, то нічого не забудеш.

ОЙ Я ДІВЧИНА ПОЛТАВКА

Allegro vivo

f Наталка

Ой я дів_чи_на Пол_тав_ка, а зо_вуть ме_не На_тал_ка,—

mf

Н. дів_ ка прос_ та, не_ кра_ си_ ва, з доб_рим сер_ цем, не спе_ си_ ва.

p *leggiero*

Н. Дів_ ка прос_ та, не_ кра_ си_ ва, з доб_рим сер_ цем, не спе_ си_ ва.

rosso f

Fine

ff

Ой я дівчина Полтавка, ✓
 А зовуть мене Паталка,—
 Дівка проста, некрасива,
 З добрим серцем, не спесива.

Двічі

Коло мене хлопці в'ються ✓
 І за мене часом б'ються,
 А я люблю Петра дуже,—
 До других мені байдуже.

Двічі

Мої подруги пустують
 І зо всякими жартують.
 А я без Петра скучаю
 І веселості не знаю.

Двічі

Я з Петром моїм щаслива, ✓
 І весела, і жартлива.
 Я Петра люблю душею,
 Він один владіє нею.

Двічі

(Хор).

НАЧИНАЙМО Ж ВЕСЕЛИТИСЬ

Andante mosso

Наталка
Терпилиха

На_чи_най_мо_ж_ве_се_ли_тись, час нам сльо_зи

Петро
Возний

На_чи_най_мо_ж_ве_се_ли_тись, час нам сльо_зи

Микола
Виборний

На_чи_най_мо_ж_ве_се_ли_тись, час нам сльо_зи

Н.
Т.
о_су_шить; до_ки_ли_ха нам стра_ши_тись?

П.
ВОЗ.
о_су_шить; до_ки_ли_ха нам стра_ши_тись?

М.
В.
о_су_шить; до_ки_ли_ха нам стра_ши_тись?

Н.
Т.

Не до смер_ті в го_рі жить! в го_рі жить!

П.
З.

Не до смер_ті в го_рі жить! в го_рі жить!

М.
В.

Не до смер_ті в го_рі жить! в го_рі жить!

Начинаймо ж веселитись,
Час нам сльози осушити;
Доки лиха нам страшитись?
Не до смерті в горі жить!

Дівці

Нехай злії одні плачуть,
Бо недобре замисляють;
А полтавці добрі скачуть,
Не на зло другим гуляють.

Дівці

Коли хочеш быть щасливим,
То на бога полагайся;
Перенось все терпеливо,
І на бідних оглядайся!

Дівці

З а в і с а

ДОДАТКИ

ГОМІН, ГОМІН ПО ДІБРОВІ

Moderato **Risoluto**

Микола Moderato

f *f*

Го_мін, го_мін по діб_ро_ві, ту_ман по_ле по_кри_ва_є,

rit. *cresc.*

Detailed description: This musical score is for a piece titled 'Гомін, гомін по діброві' (The sound, the sound in the forest). It is divided into two systems. The first system features a piano accompaniment with a 'Moderato' tempo marking, marked with a forte 'f' dynamic. The melody is in a key with one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The second system introduces a vocal line for 'Микола' (Mykola) with a 'Moderato' tempo marking. The piano accompaniment continues with a 'rit.' (ritardando) marking, followed by a 'cresc.' (crescendo) marking. The vocal melody is in a key with one sharp and a 4/4 time signature. The lyrics are 'Го_мін, го_мін по діб_ро_ві, ту_ман по_ле по_кри_ва_є,'.

dim. Для повторення Для закінчення
 ма_ти си_на про_га_ня_є: І_ди, // тер_ни. *adagio*
p *colla voce* *marcato* *cresc.* *f*

Гомін, гомін по діброві,
 Туман поле покриває,
 Мати сина проганяє:
 Іди, сину, пріч від мене!
 Нехай тебе орда візьме! (2)

Мене, мати, орда знає,
 В чистім полі об'їжджає. (2)
 Іди, сину, пріч від мене,
 Нехай тебе турчин візьме. (2)

Мене, мати, турчин знає,
 Сріблом-злотом наділяє. (2)
 Іди, сину, пріч від мене,
 Нехай тебе ляхи візьмуть. (2)

Мене, мамо, ляхи знають,
 Пивом-медом напувають. (2)
 Іди, сину, пріч від мене,
 Нехай тебе москаль візьме. (2)

Мене, мамо, москаль знає,
 Жить до себе підмовляє. (2)
 Вернись, сину, додомушку,
 Змию тобі головоньку. (2)

Мені, мати, змиють дощі,
 А розвіють буйні вітри,
 А розчешуть густі терни.

У СУСІДА ХАТА БІЛА

Andante mesto

fz

Петро

mp leggiero

у су_сі_ да ха_ та бі_ ла, у су_сі_ да жін_ ка ми_ ла;

росо *p*

poco p

poco cresc. *p*

а у ме_ не ні ха_ тин_ ки, не_ ма щас_ тя, не_ ма жін_ ки.

2 *espress.*

Для закінчення

espress.

не_ ма щас_ тя, не_ ма жін_ ки.

cresc. *f*

У сусіда хата біла,
У сусіда жінка мила;
А у мене ні хатинки,
Нема щастя, нема жінки. | *Двічі*

За сусідом молодиці,
За сусідом і вдовниці,
І дівчата поглядають,
Всі сусіда поважають. | *Двічі*

Сусід ранше мене сіє,—
У сусіда зеленіє,
А у мене не орано
І нічого не сіяно. | *Двічі*

Всі сусіда вихваляють,
Всі сусіда поважають,
А я марно часи трачу,
Один в світі тільки плачу. | *Двічі*